

Türkiye'deki Sığınmacılar

Geçim Kaynakları Anket Bulguları

2019

Türk Kızılay & Dünya Gıda Programı

Ankara 2019

Fotoğraf: Ozan Toptaş (beyaz önlüklü adam)

Tavsiye edilen referans formatı: Türk Kızılay ve Dünya Gıda Programı. (2019) *Türkiye'deki Sığınmacılar: Geçim Kaynakları Anketi Bulguları*. Ankara, Türkiye.

İçindekiler

Yönetici Özeti	2
Giriş	0
Arka Plan	0
Hedef.....	1
Metodoloji.....	1
Kısıtlılıklar	3
Bulgular	4
1. Katılımcıların Profili	4
1.1 Demografik özellikler	4
1.2 Okuma yazma ve eğitim durumu	5
1.3 Eğitim kursları	8
1.4 Dil becerileri	10
2. Sığınmacıların İstihdamı	14
2.1 İstihdam	14
2.2 Sektör	19
2.3 Sözleşme Türü	25
2.4 Gelir	27
2.5 İşsizlik	29
2.6 İş için taşınma.....	31
3. Sığınmacıların Kendi Kendilerine Yetebilirliğini Arttırma	32
3.1 İstihdamın önündeki engeller	32
3.2 Bağımlılık	33
3.3 Talep edilen destek	34
Değerlendirme ve Sonuç	35

Yönetici Özeti

Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP) ve Türk Kızılay, Türkiye'deki sığınmacıların temel ihtiyaç yardımından sürdürülebilir geçim kaynaklarına geçiş sürecinin tasarlanması için ek bulgu sağlamayı amaçlayarak Geçim Kaynakları Anketini hazırlamıştır. Anket örnekleme SUY başvuran havuzundan belirlenmiştir. Anket, sığınmacıların Türk işgücü piyasasına potansiyel entegrasyonunu ve bu alandaki temel sınırlamaları tespit etmeyi amaçlamaktadır.

¹ Anket sonuçları, ankete dahil edilen 19 ildeki SUY başvuru sahipleri açısından temsil kabiliyetine sahiptir. Bu da 413,025 haneye ve 2.4 milyon kişiye karşılık gelmektedir. Veriler Haziran-Aralık 2018 döneminde toplanmıştır.

Sonuçlar, sığınmacı hanelerin yüzde 84'ünde en az bir kişinin çalıştığını göstermektedir. Çalışma izniyle çalışan sığınmacıların oranı yalnızca yüzde 3'tür. Bu durum, çoğunluğun kayıt dışı işlerde ve iş güvencesi olmadan çalıştığını göstermektedir. Çalışma izni olanlar genellikle Orta Anadolu'da yoğunlaşmaktadır. Konya'da sığınmacıların yüzde 17'sinin çalışma izninin olduğu rapor edilmiştir.

Sığınmacıların çoğu Türkiye'ye gelmeden önce düzenli olarak çalıştıklarını, yüzde 30'luk bir kitle ise serbest çalıştıklarını belirtmiştir. Sığınmacıların yüzde 17'si Türkiye'ye gelmeden önce uyruk ülkede işsiz olduklarını ifade etmiştir. Bu da katılımcılar arasında Türkiye'de ölçülen işsizlik oranıyla neredeyse aynıdır. Ancak sonuçlar, iş gücü piyasasının koşulları ile sığınmacıların işgücü piyasasına Türkiye'deki katılımının ve uyruk ülkedeyken katılımının belli farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu farklılıklar işin kayıtlı olup olmaması, istihdam koşulları, iş türü ve ücrete göre değişmektedir.

Anket sonuçlarına göre Türkiye'deki sığınmacıların yüzde 20'si vasıfsız işlerde çalışmaktadır. İkinci sırada tekstil (yüzde 19),

Anket, 19 farklı ilde yaşayan Sosyal Uyum Yardım (SUY) Programı yararlanıcılarına ve hak sahibi olmayan başvuranlara yapılmıştır. Seçilen iller üç coğrafi gruba ayrılmıştır: Batı illeri, Orta Anadolu ve Güney illeri. İl nezdinde verilerin temsil kabiliyetine sahip olabilmesi için her bir il için örneklem boyutu 284 olarak belirlenmiş ve toplamda 5,332 anket yapılmıştır.

ardından inşaat (yüzde 12) ve zanaatlar (yüzde 10) gelmektedir. Sığınmacıların en az çalıştığı sektörler ayakkabıcılık (yüzde 6), ticari hizmetler ve ustalık işleridir (her ikisi de yüzde 5). Bu rakamlar ülke ortalamasını yansıtır il nezdinde farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, İstanbul'da sığınmacıların neredeyse yarısı tekstil sektöründe çalışırken Mersin'de sığınmacıların neredeyse dörtte biri tarımda çalışmaktadır.

Veriler hem örgün eğitim almamış sığınmacılarda hem de eğitim seviyesi yüksek olan sığınmacılarda işsizlik oranının kısmen yüksek olduğunu göstermektedir. Eğitimli olarak kabul edilen (lise veya üniversite mezunu) yüzde 18'lik kitlenin beşte biri işsizdir. Aynı şekilde örgün eğitim almamış sığınmacıların da beşte birinin işsiz olduğu kaydedilmiştir. Dolayısıyla, sığınmacıların geçim kaynakları alanında faaliyet gösteren kuruluşlar, eğitimli sığınmacıların sahip oldukları dereceleri akredite edebilmesi için çalışmalar yapmayı değerlendirebilir. Böylece bu gruptaki sığınmacıların kendi uzmanlık alanlarında iş sahibi olmaları desteklenecektir.

Anket kapsamında katılımcılara çalıştıkları işlerin düzenli olup olmadığı sorulmuştur. Düzenli iş, sözleşmeye dayalı ve çalışma saatleri belli olan iş olarak tanımlanmaktadır. Sonuçlar, sığınmacıların yarıdan fazlasının (yüzde 54) düzensiz işlerde çalıştıklarını ortaya koymuştur. Vasıfsız işlerde çalışanlar arasında

¹ Güven düzeyi yüzde 95, hata payı yüzde 5.8, varsayılan prevalans yüzde 50'dir.

ise bu oran yüzde 80'dir. İş düzenliliğinin en yüksek olduğu sektör tekstil sektörüdür. Bu sektörde çalışanların yüzde 79'u düzenli çalışmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, çalışan sığınmacıların yalnızca yüzde 3'ü kendilerine iş güvencesi, asgari ücret ve sosyal güvenlik sağlayan çalışma iznine sahiptir. Türkiye'deki sığınmacıların çoğunlukla kayıt dışı ve güvencesiz işlerde çalışması sığınmacıların ev sahibi topluma entegre olmasını engelleyebilir. Dolayısıyla, işverenleri sığınmacılar adına çalışma izni çıkartmaya teşvik eden politikaların geliştirilmesi sığınmacıların kendi kendilerine yeterliliğini ve entegrasyonunu arttıracaktır.²

Düzensiz işlerde çalışan sığınmacılar aylık ortalama 1,058 TL kazanmaktadır. Düzenli işlerde çalışanların aylık ortalama ücreti 1,312 TL'dir. En yüksek ücretlerin ölçüldüğü sektör tekstil sektörüdür (1,332 TL). Düzenli işlerin de en yüksek oranda görüldüğü sektör tekstil sektörü olduğu için, bu durum şaşırtıcı değildir. Vasıf gerektirmeyen işler ve tarım en düşük ücretlerin kaydedildiği sektörlerdir (sırasıyla 768 TL ve 756 TL).

İşsiz sığınmacılar arasında erkeklerin yüzde 55'i, kadınların ise yüzde 39'u iş aramaktadır. İş aramayanların büyük çoğunluğu bunun sebebi olarak engellilik durumunu (erkekler arasında) ve çocuklara bakmak durumunda olmalarını (kadınlar arasında) göstermiştir. Geçim kaynakları programları tasarlanırken ve hedefleme stratejileri oluşturulurken bu faktörler mutlaka değerlendirilmelidir.

Eğitim kurslarına katılım sorulduğunda her on sığınmacıdan sadece biri önceden herhangi bir eğitim kursuna katıldığını belirtmiştir. Eğitim kurslarının katılanların profili genellikle çalışmayan kadınlardan oluşmaktadır. Bu durum, hanenin diğer üyelerinin çalıştıkları için kurslara katılamadığı şeklinde yorumlanabilir. Sığınmacıların katıldığı kurslar genellikle devlet tarafından sağlanan eğitimlerdir ve çoğunluğunu Türkçe dil kursları

oluşturmaktadır. Sığınmacıların Türkçe becerileri genel olarak düşük seviyededir. Her beş sığınmacıdan dördü başlangıç düzeyinde Türkçe bilmektedir. Sadece yüzde 3'lük bir kitle ileri düzeyde Türkçe konuşmaktadır.

Veriler dil becerilerinin istihdam edilebilirliği etkilediğini göstermektedir. Başlangıç düzeyinde Türkçe bilen sığınmacıların yarısı tam zamanlı çalışmakla birlikte orta veya ileri düzeyde Türkçe bilen sığınmacılar arasında bu oran yüzde 60'a çıkmaktadır. Aylık ücret açısından, ileri düzeyde Türkçe bilenler orta düzeyde Türkçe bilenlerden aylık ortalama 70 TL daha fazla kazanmaktadır (sırasıyla 1,280 TL ve 1,211 TL). Başlangıç düzeyinde Türkçe bilenler aylık ortalama 1,015 TL kazanmaktadır.

Sığınmacılara iş bulmak için ne gibi bir desteğe ihtiyaç duydukları sorulduğunda, yüzde 60'lık bir kitle Türkçe dil eğitimi almak istediklerini ifade etmiştir. Neredeyse yüzde 50'lik bir kitle mesleki eğitim veya mülakat eğitimi ve özgeçmiş yazma eğitimi gibi sosyal beceri kursları almak istediklerini belirtmiştir.

Anketin geniş kapsamlı sonuçları, politikaların ve programların bulgulara dayanarak ve hedef gözeterek başarıya ulaşabileceğini ortaya koymaktadır. Türkiye'deki sığınmacıların çoğu düşük eğitim ve beceri seviyesine sahip olmakla birlikte bu açıdan bölgeler arasında büyük farklılıklar mevcuttur. Geçim kaynakları programları ilk olarak iş fırsatlarında belirleyici olan bölgesel ve durumsal faktörleri tespit etmeli ve faaliyetleri ona göre tasarlamalıdır. Bu faaliyetler doğru kişileri hedeflemeli ve geçmiş iş tecrübesini, uzmanlık alanlarını ve eğitim seviyesini hesaba katmalıdır. Dolayısıyla, uluslararası toplumun ve Türkiye devletinin veri paylaşımı ve program tasarlama alanında iş birliği yapması elzemdir. Bu işbirliği sayesinde sınırlı kaynaklardan azami düzeyde yararlanılacak ve ortak amaç olan sığınmacıların daha kendi kendilerine yetebilir hale gelmesi teşvik edilecektir.

² <https://www.igamder.org/wp-content/uploads/2017/01/Challenges-and-opportunities-of-refugee-integration-in-turkey-full-report.pdf>

Giriş

Arka Plan

Türkiye, dünyada en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkedir. Türkiye’de geçici koruma altındaki 3.6 milyon kayıtlı Suriyeli sığınmacının yanı sıra İran, Afganistan, Irak ve Somali’den gelen yaklaşık 370,000 uluslararası koruma altındaki sığınmacı bulunmaktadır. Sığınmacıların çoğu Türkiye’nin güneydoğu illerinde yaşamakla birlikte İstanbul 545,000 sığınmacıyla Türkiye’de en çok sayıda sığınmacıya ev sahipliği yapan il konumundadır. Güneydoğu’da Şanlıurfa, Hatay ve Gaziantep dışında Bursa, İzmir ve Konya gibi illerin de sığınmacı nüfusu oldukça yoğundur. Türkiye Devleti sığınmacıların ihtiyaçlarını karşılamada büyük liderlik ve cömertlik sergilemiştir. Haziran 2011’den beri yürürlükte olan geçici koruma düzenlemesi Suriyeli sığınmacıların sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler gibi temel hizmetlerden faydalanabilmesini sağlamaktadır. Diğer uyruklu sığınmacılar da uluslararası koruma düzenlemesinden yararlanarak aynı hizmetlere erişebilmektedir. Kasım 2016’dan bu yana geçici ve uluslararası koruma altındaki sığınmacılara temel ihtiyaçlarını karşılamaları için Sosyal Uyum Yardım (SUY) Programı kapsamında yardım sağlanmaktadır. SUY Programı; Dünya Gıda Programı (WFP), Kızılay ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ortaklığında yürütülmekte ve finansmanı Avrupa Komisyonu İnsani Yardım Kuruluşu (ECHO) tarafından karşılanmaktadır. SUY Programı kapsamında yararlanıcılarına aylık kişi başı 120 TL’lik (21 USD) nakit transferleri ve hane büyüklüğüne göre değişen üç aylık ek ödemeler gerçekleştirilmektedir. Haziran 2019 itibarıyla SUY yararlanıcılarının sayısı 1,646,888’e ulaşmıştır.

Sığınmacı krizinin uzun zamandır devam etmesi sebebiyle Türkiye’de gerçekleştirilen yardımlar temel ihtiyaçların karşılanmasından, sığınmacıların geçim kaynaklarına odaklanan daha sürdürülebilir çözümlere doğru evrilmektedir. Sığınmacıların çoğu halihazırda iş sahibi olmakla birlikte esasen kayıt dışı işlerde düşük ücret karşılığında ve iş güvencesi olmaksızın çalışmaktadırlar. Dolayısıyla çalışmaların odak noktası sığınmacılara beceri kazandırmak ve sığınmacıların istihdam edilebilirliğini arttırmaktır. Böylece sığınmacıların kendi kendilerine yetebilirliği artırılıp iş gücü piyasasına entegrasyonları sağlanacaktır. Geçici koruma altındaki sığınmacıların çalışma izinlerine dair yönetmelik Ocak 2016’da 2016/8375 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Böylece Suriyeli sığınmacılara bazı şartlar altında ve bazı kısıtlamalara tabi olarak çalışma izni alma hakkı tanınmıştır. 492 sayılı Harçlar Kanununa göre en fazla bir yıla kadar geçerli olan geçici çalışma izni ücreti 537.50 TL’dir. Aralık 2017’de bu rakam geçici koruma altındaki Suriyeliler için 200 TL’ya indirilmiş, uluslararası koruma altındaki sığınmacılar için aynı kalmıştır.

Ancak teşvik edici düzenlemelere, ekonominin çok sektörlü olmasına, Türkiye Devletinin ve bağışçıların sığınmacıların geçim kaynaklarına yaptıkları yatırımlara rağmen, sığınmacıların iş gücü piyasasına, özellikle de kayıtlı ekonomiye entegre olmaları için hala birçok zorluk mevcuttur. Çalışma izni yönetmeliğinin üç yıldır yürürlükte olmasına rağmen 28 Şubat 2019 tarihi itibarıyla geçici koruma altındaki Suriyeliler adına sadece 38,289 çalışma izni çıkartılmıştır. Ayrıca 32,111 izin de Türkiye’de oturma iznine sahip Suriyelilere çıkartılmıştır. Türkiye’de Suriyelilerin ve diğer uyruklu sığınmacıların sigortalı işlere erişiminin önündeki en büyük zorluklardan biri dil engelidir. Diğer zorluklar arasında sığınmacıların büyük oranda kayıt dışı ekonomide yer alması, kayıtlı iş yerlerinde sığınmacıların kayıt dışı çalıştırılması, eğitim ve beceri eksikliği, Türkiye’de işsizlik oranının yüksek olması ve bir iş yerinde çalışabilecek sığınmacı sayısının toplam çalışan sayısının belli bir oranıyla sınırlı olması sayılabilir.

Dünya Bankası’nın 2015 yılında yaptığı bir çalışmaya göre, geçici koruma altındaki Suriyelilerin özellikle Ocak 2016 öncesinde çalışma izinlerine erişememesi kayıt dışı işgücü açısından arz şoku yaratmış ve

kayıt dışı ekonomide niteliksiz işlerde çalışan Türk vatandaşları arasında rekabeti arttırmıştır. Sonuç olarak, istihdam edilen her on sığınmacı karşılığında altı Türk işçi işini kaybetmiştir.³ Ocak 2019 itibarıyla kayıtlı işgücü piyasasında işsizlik oranının yüzde 14.5'e yükselmesiyle kayıt dışı işler için rekabet artmıştır. Resmi tahminlere göre kayıt dışı ekonomi Türkiye ekonomisinin yüzde 33'ünü oluşturmaktadır.⁴ Dolayısıyla, uluslararası toplumun ve Türkiye Devletinin sığınmacıların işgücü piyasasına entegrasyonuna odaklandığı bu dönemde etkililiği en üst seviyeye çıkaracak, zararı ise en alt seviyeye indirecek programların tasarlanması büyük önem taşımaktadır.

Hedef

WFP ve Kızılay, Türkiye'deki sığınmacıların temel ihtiyaç yardımından daha sürdürülebilir geçim kaynakları fırsatlarına geçiş sürecinin şekillendirilmesinde ek bulgu sağlamak amacıyla Geçim Kaynakları Anketini hazırlamıştır. SUY başvuran havuzundan seçilen anket örneklemini, sığınmacıların Türkiye'deki işgücü piyasasına entegrasyon potansiyelini değerlendirmeyi ve bu alandaki başlıca zorlukları belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda anketin hedefleri aşağıda belirtilmiştir:

- Türkiye'deki sığınmacıların eğitim, beceri ve istihdam profiline ilişkin daha ayrıntılı bilgi edinmek;
- Sığınmacıların işgücü piyasasına nasıl entegre edilebileceği ile ilgili fikir edinmek (bu süreci hızlandıracak unsurlar, engeller ve istihdam fırsatlarını arttırmak için gereken ek destek dahil);
- Geçiş stratejisi ve bundan sonra yararlanıcıların istihdam edilebilirliğini ve kendi kendine yetebilirliğini arttırmaya odaklanacak olan SUY Programının geleceği için yeterli bulgu sağlanması;
- Sığınmacılar için istihdam faaliyetlerinin daha geniş çaplı olarak belirlenmesine katkı sağlayacak bilgilerin öne çıkartılması.

Bu bilgiler, Türkiye'deki sığınmacılara yönelik geçim kaynakları programlarının geliştirilmesinde daha doğru ve bulgulara dayalı kararlar alınmasını sağlayacaktır.

Metodoloji

Ankete Türkiye'nin 19 ilinden SUY başvuranları (hem hak sahibi olanlar hem de olmayanlar) katılmıştır (bakınız Harita 1). İller üç coğrafi bölgeye ayrılmıştır: Batı, Orta Anadolu ve Güney. İl nezdinde temsil kabiliyetine sahip verilere erişmek için her ilde yapılacak anket sayısı 248 olarak belirlenmiştir.⁵ Anket, çalışmaya dahil edilen 19 ildeki SUY başvuranları açısından temsil kabiliyetine sahiptir. Bu sayı da 413,025 haneye ve yaklaşık 2.4 milyon kişiye karşılık gelmektedir. Veri toplama Kızılay Çağrı Merkezi aracılığıyla Haziran-Kasım 2018 döneminde gerçekleştirilmiştir.

Bitlis, Muş ve Van illerinde az sayıda sığınmacı ve SUY başvuru sahibi olmasına rağmen bu iller de çalışmaya dahil edilmiştir. Burada amaç, Türkiye'de yaşayan Afganların istihdam oranını ve özelliklerini kavrayıp diğer illerde yoğunlaşan Suriyeli ve Iraklı sığınmacılarıyla karşılaştırabilmektir. Bu illerden elde edilen veriler, bu bölgenin Afganlar tarafından Avrupa'ya gitmek için kullanılan rota üzerinde olması sebebiyle de önemli bulgular ortaya koymaktadır.⁶ Ancak sığınmacı sayısının az olması sebebiyle bu illerde belirlenen minimum örneklem boyutuna ulaşamamıştır. Dolayısıyla, Bitlis, Muş ve Van verileri temsil kabiliyetine sahip değildir ve il düzeyinde sunulmayacak, fakat genel istatistiklere

³ Del Carpio, Ximena Vanessa; Wagner, Mathis Christoph. 2015. Suriyeli Sığınmacıların Türk İşgücü Piyasasına Etkisi [The impact of Syrian refugees on the Turkish labor market] (İngilizce). Politika Araştırma ön raporu; no. WPS 7402. Washington, D.C.: Dünya Bankası Grubu.

<http://documents.worldbank.org/curated/en/505471468194980180/The-impact-of-Syrians-refugees-on-the-Turkish-labor-market>

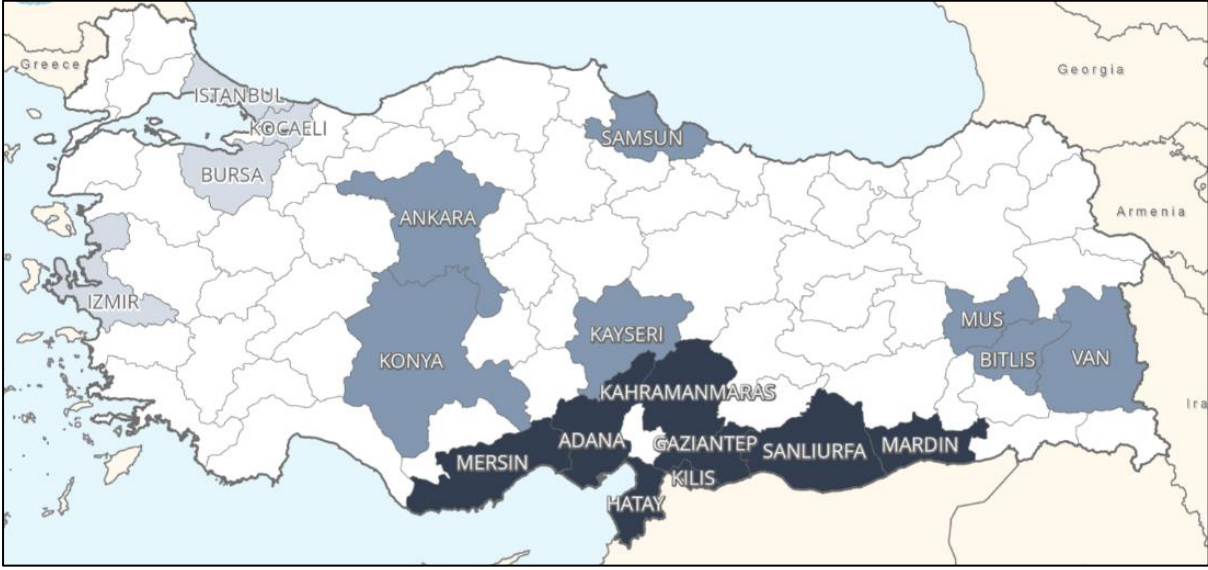
⁴ İşgücü İstatistikleri, Ocak 2019. TÜİK. Tarım sektörü hariç kayıt dışı istihdam oranı yüzde 23'tür.

⁵ Güven düzeyi yüzde 95, hata payı yüzde 5.8, varsayılan prevalans yüzde 50'dir.

⁶ Ahmet İçduygu & Sibel Karadağ (2018) Afganların Türkiye'den Avrupa'ya göçü: Sığınma, diaspora oluşturma ve vatandaş olma, Turkish Studies, 19:3, 482-502, DOI: 10.1080/14683849.2018.1454317

dahil edilecektir. Veri toplayanlar bu üç il dışındaki diğer 16 ilde minimum örneklem boyutuna ulaşmayı başarmıştır. Hata payı yüzde 5.5'in altındadır.

Harita 1 – İller Batı, Orta Anadolu ve Güney olarak üç coğrafi bölgeye ayrılmıştır⁷

Sonuçlardaki farklılıkları bölgesel düzeyde incelemek için seçilen 19 il coğrafi konumlarına ve birçok açıdan benzer özelliklerine göre üç bölgeye ayrılmıştır. Örneğin, güneyde daha çok Suriyeliler yaşarken Iraklıların büyük çoğunluğu Orta Anadolu'da bulunmaktadır.⁸ Batı illeri ise sanayi açısından birçok fırsat barındırdığı ve bu yönüyle sığınmacılara cazip geldiği için diğer iki bölgeden ayrılmaktadır.⁹

Örneklem çerçevesini oluşturmak için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının (AÇSHB) SUY başvuran listeleri kullanılmıştır. Örneklem belirlenirken iki aşamalı bir yaklaşım benimsenmiştir: İlk aşamada yukarıda açıklandığı gibi çalışmaya dahil edilecek illerin seçildiği coğrafi örneklem belirlenmiştir. İkinci aşama da hane nezdinde örneklemin belirlenmesidir. Her bir ildeki haneler için minimum örneklem boyutu belirlendikten sonra yine her ildeki kotanın tespit edilebilmesi için SUY yararlanıcılarının yararlanıcı olmayanlara karşı oranına bakılmıştır. İllere göre yararlanıcı ve yararlanıcı olmayanların listelerine bakılarak istatistik programı R ile rastgele haneler seçilmiştir. Her bir hanede anketi cevaplayacak kişi de haneyi geçindiren kişinin müsait olup olmadığına göre belirlenmiştir. Haneyi geçindiren kişi müsait olmadığında telefonu cevaplayan kişi hane reisi adına soruları cevaplamıştır. Eğer bu kişi hane reisi adına sorulara cevap veremiyorsa kendisinin eğitimi, becerileri ve istihdam durumu hakkında bilgi toplanmıştır. Dolayısıyla, anket sonuçlarının haneyi geçindiren esas kişiye ilişkin bilgileri yansıttığını belirtmek gerekir. Raporun kolay anlaşılması için genel olarak "sığınmacılar" ifadesi kullanılmıştır, ancak söz konusu veriler haneyi geçindiren kişilerden edinilen verilerdir. Örneğin, "sığınmacıların yüzde 84'ü çalışıyor" ifadesi, anketin yapıldığı 19 il içerisinde SUY başvuru sahibi hanelerin yüzde 84'ünde haneyi esas geçindiren kişinin çalıştığı anlamına gelmektedir.

Kızılay'ın Gaziantep'teki Çağrı Merkezindeki eğitimli operatörler kişileri telefonla arayarak anketi gerçekleştirmiştir. Seçilen tüm haneler SUY Programı kapsamında resmi olarak kaydettirdikleri telefon numaralarından aranmıştır. Cevapsızlık oranı yüzde 50 olarak ölçülmüştür. Veri toplama dönemi

⁷ Batıda Bursa, Kocaeli, İstanbul ve İzmir; Orta Anadolu'da Ankara, Kayseri, Konya, Samsun, Bitlis, Muş ve Van; Güney'de ise Adana, Gaziantep, Hatay, Kilis, Kahramanmaraş, Mardin, Mersin ve Şanlıurfa bulunmaktadır.

⁸ http://www.goc.gov.tr/icerik3/geci-ci-koruma_363_378_4713

⁹ <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/8141/1.pdf>

boyunca veri kalitesi Kızılay'ın İzleme ve Değerlendirme ekibi tarafından sıkça gözden geçirilmiştir. Verilerde hata tespit edildiğinde hane tekrar aranarak eldeki bilgilerin kontrolü sağlanmıştır.

Hem ülke çapında hem de il nezdinde yapılacak incelemeler için nüfus ağırlıkları hesaplanmıştır. Ülke çapındaki analiz için nüfus ağırlıkları AÇSHB'ndan alınan en son başvuru rakamlarına göre hesaplanmış ve SUY başvuru veri setindeki verilere kontrol edilmiştir. İl nezdindeki analiz için ağırlıklar, her ilde yararlanıcıların yararlanıcı olmayanlara oranına göre hesaplanmıştır.¹⁰ WFP'nin Zarar Görebilirlik Analizi ve Haritalama (VAM) Birimi ve Kızılay'ın İzleme ve Değerlendirme (M&E) Birimi son analiz için SPSS kullanmıştır. Sonuçlar, Türkiye'deki sığınmacılara dair mevcut olan diğer geçim kaynakları bilgileriyle karşılaştırılmıştır. Ancak bu alanda az sayıda geniş çaplı araştırma bulunmaktadır.¹¹

Kısıtlılıklar

Operatörlerin çoğu Arapçayı akıcı konuşmaktadır, ancak Farsça ve Peştuca gibi SUY yararlanıcılarının konuştuğu diğer dilleri konuşan operatörler az sayıdadır. Arapça dışındaki dilleri konuşabilen sadece iki operatör olduğu için Arapça konuşmayan hanelerin anketteki temsili oldukça düşüktür. 44 Afgan, 45 İranlı ve 20 diğer uyruklu hane ile görüşülmüştür. Ancak, SUY başvuran havuzunun büyük çoğunluğu Arapça konuştuğu için bu durum aynı havuz içinde Arapça konuşmayan sığınmacıların temsiliyle uyumludur.

Çalışma ulusal düzeyde yapılmadığı için sadece seçilen 19 ilden elde edilen verileri yansıtmaktadır. Dolayısıyla veriler anketin yapıldığı illerdeki SUY başvuranlarını temsil kabiliyetine sahiptir, fakat Türkiye'deki tüm sığınmacıları temsil kabiliyeti bulunmamaktadır. Ancak raporun kolay anlaşılması için sonuçların anlatımında "sığınmacılar" veya "anket katılımcıları" terimleri kullanılmaktadır.

Ayrıca, SUY Programının işleyişi gereği her ay her ilde program havuzundaki yararlanıcı ve yararlanıcı olmayan sayılarında dalgalanmalar meydana gelmektedir. Sonuç olarak, SUY yararlanıcılarının yararlanıcı olmayanlara oranı her ay değişmektedir.

Diğer yandan, geçim kaynakları istihdamın mevsimselliğine bağlıdır. Örneğin, tarım ve hayvancılık gibi mevsimsel işlerde çalışan işçi sayısı her mevsim değişmektedir. Bu da incelenen illerde yaz aylarında ve kış aylarında farklı sonuçların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

¹⁰ Ağırlıklara ilişkin daha fazla bilgi Ek A'da verilmiştir.

¹¹ Bu araştırmalar arasında Altındağ ve diğerleri, İçduygu ve Diğer, UNHCR-UNDP Ortak Sekreteryası ile Kumar ve diğerleri sayılabilir.

Bulgular

1. Katılımcıların Profili

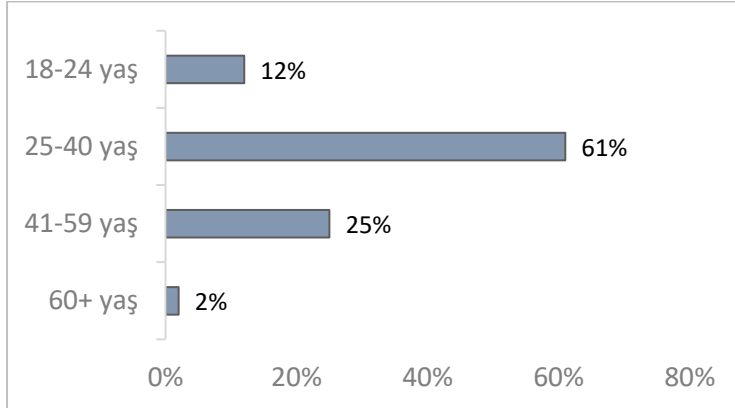
1.1 Demografik özellikler

Türkiye'deki sığınmacıların yüzde 90'ı ankete dahil edilen 19 ilde yaşamaktadır. Hanelerin çoğunun¹² reisi erkektir (yüzde 82). Anket katılımcıları arasında hane reisi kadın olan hanelerin oranı SUY yararlanıcıları arasında yararlanıcı olmayan hanelere göre biraz daha yüksektir (yüzde 19'a yüzde 17). Güney illerde hane reisi kadın olan daha fazla hane bulunurken (yüzde 20), bu oran Orta Anadolu'da yüzde 14'tür. Oranlardaki bu fark büyük ölçüde Hatay ve Mersin illerinden kaynaklanmaktadır. Bu illerde hanelerin neredeyse yüzde 30'unun reisi kadinken Konya'da bu oran sadece yüzde 9'dur.

Anket yapılan hanelerin yarısından fazlası SUY yararlanıcısıdır (yüzde 57). Kalan yüzde 43'lük kitle SUY yardımı almamaktadır. Orta Anadolu ve Güney illerde yararlanıcıların oranı benzer şekilde yüzde 59'ken Batı illerde yüzde 53'tür.

Anket katılımcılarının ortalama yaşı 36'dır. Çoğu 25-40 yaş aralığındadır. İkinci sırada ise 41-59 yaş aralığındakiler gelmektedir. Katılımcıların sadece yüzde 2'si 60 yaş veya üzerindedir. Güney illerdeki katılımcılar ortalama 37 yaş ile Batı ve Orta Anadolu'ya göre (ortalama 35 yaş) biraz daha yaşlıdır.

Şekil 2 – Katılımcıların yaşı

Haneler ortalama 6 kişiden oluşmaktadır: çalışabilir yaşta iki sağlıklı üye ve üç bakıma muhtaç üye (15 yaş altı çocuklar ve/veya engelli bireyler) ve 15-17 yaşlarında bir üye (bu kişilerin çoğu halihazırda çalıştığı için bakıma muhtaç bireylerden ayrı değerlendirilmektedir). Yararlanıcı ve yararlanıcı olmayan haneler hane boyutu ve bakıma muhtaç kişilerin sayısı açısından farklılık göstermektedir. Yararlanıcı haneler daha geniş ailelerden oluşmakla birlikte (7 kişi; bu sayı yararlanıcı olmayan hanelerde 5'tir), bakıma muhtaç kişi sayısı yararlanıcı olmayan hanelerin iki katıdır (4 kişi; bu sayı yararlanıcı olmayan hanelerde 2'dir). Bu durum beklentiler dahilindedir, zira SUY Programı daha fazla bakıma muhtaç üyeye sahip geniş ailelere öncelik vermektedir.

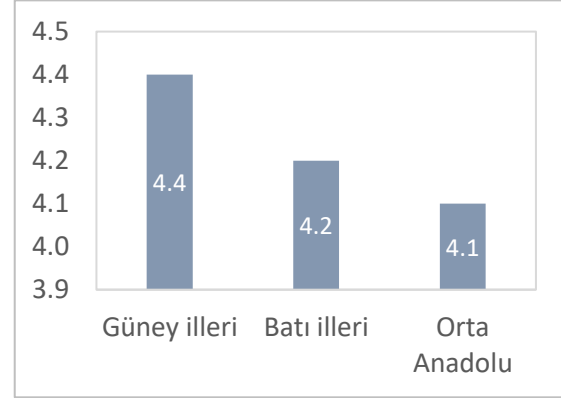
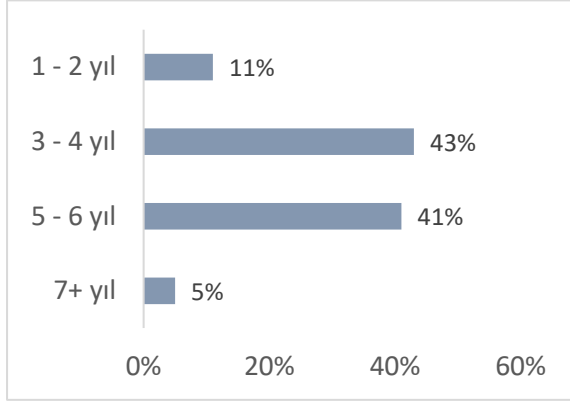
Anket yapılan hanelerin yüzde 95.6'sı Suriyeli, 3.7'si Iraklı, 0.4'ü Afgan, 0.1'i İranlı ve 0.2'si diğer uyrukludur. Güney ve Batı illerinde sığınmacıların neredeyse tümü Suriyelidir. Iraklı sığınmacıların ise

¹² Bu veri, Türkiye'de uluslararası/geçici koruma altında yaşayan herkesi değil, sadece seçilen 19 ilde yaşayan ve SUY Programına başvuruda bulunmuş sığınmacıları temsil etmemektedir. Raporun kolay anlaşılması için bu kişiler "sığınmacılar" ve "anket katılımcıları" olarak tabir edilecektir. Örneklemin nasıl oluşturulduğuyla ilgili ayrıntılı bilgi için Metodoloji kısmına bakınız.

yüzde 83'ü Orta Anadolu'da, özellikle Samsun ve Ankara'da yoğunlaşmıştır. Anket yapılan Iraklıların yüzde 81'i uluslararası koruma altındadır; yüzde 19'unun insani ikamet izni vardır.

Türkiye'de geçirilen ortalama süre 4 yıldır. Anket katılımcılarının çoğu 3-4 yıldır Türkiye'de yaşamaktadır. İkinci sırada 5-6 yıldır Türkiye'de yaşayanlar gelmektedir. Yüzde 11'lik bir kitle son iki yıl içinde gelmişken sadece yüzde 5'lik bir kitle yedi yıl veya daha uzun süredir Türkiye'dedir. Güney illerde yaşayan sığınmacıların Türkiye'de bulunma süresi Orta Anadolu'da yaşayanlardan biraz daha uzundur (4.4 yıla 4.1 yıl).

Şekil 3 – Türkiye'de bulunma süresi, gruplara göre Şekil 4 – Türkiye'de bulunma süresi, bölgeye göre

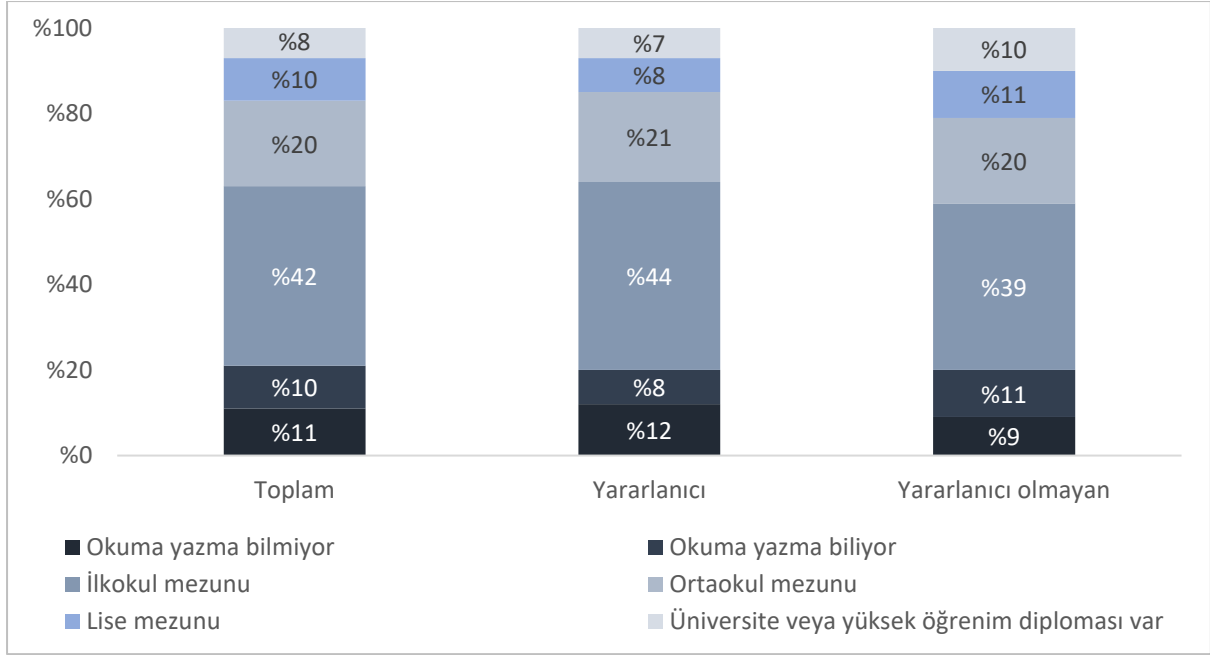
1.2 Okuma yazma ve eğitim durumu

Seçilen 19 ilde yaşayan sığınmacıların neredeyse yarısının eğitim durumu en fazla ilkokul düzeyindedir. Yüzde 38'inin ise lise diploması veya daha ileri düzeyde tahsili bulunmaktadır. Diploması olan katılımcıların yüzde 99.5'i bu diploması uyruk ülkelerinde almıştır. Türkiye'de diploma alanların oranı sadece 0.5'tir. Sığınmacıların beşte birinden biraz fazlası (yüzde 21) hiç örgün eğitim almamıştır. Bu grubun yarısı okuma yazma bilmemektedir. Diğer yarısı ise okuma yazma bilmektedir, ancak örgün eğitim geçmişi yoktur.

Hane reisinin kadın olduğu hanelerin eğitim durumu biraz daha iyidir. Bu hanelerden ankete katılan her beş katılımcıdan birinin lise veya üniversite diploması mevcuttur. Bu oran hane reisinin erkek olduğu hanelerde yüzde 17'dir.

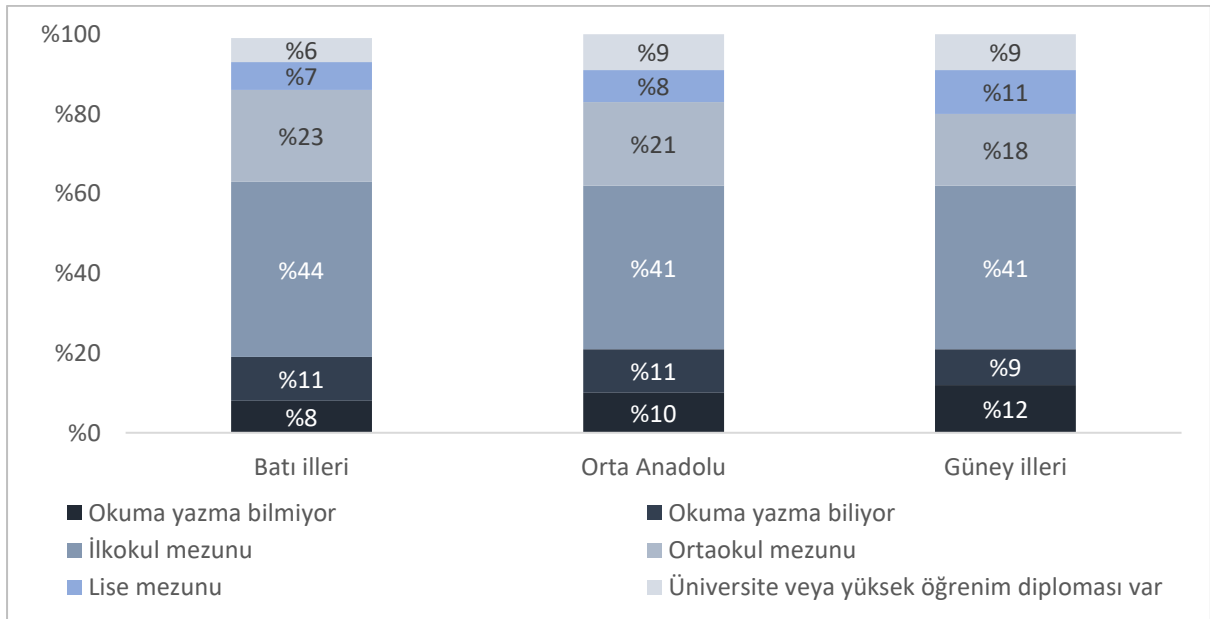
SUY durumuna bakıldığında ise yararlanıcı olmayanların eğitim seviyesinin yararlanıcılarındakinden yüksek olduğu görülmektedir. Aynı şekilde, yararlanıcı olmayan hanelerde okuma yazma bilmeme oranı daha düşüktür (yüzde 9'a yüzde 12). Yararlanıcı olmayanların yüzde 41'i ilköğretim veya daha yüksek seviyede eğitim almışken bu oran yararlanıcılarda sadece yüzde 36'dır. Her iki grupta da çoğunluğun aldığı eğitim en fazla ilkokul düzeyindedir.

Şekil 5 – Alınan en üst seviye eğitim, genel ve SUY durumuna göre

Bölgesel incelemeler, örgün eğitim almamış sığınmacıların üç bölgeye dağılımının benzer olduğunu göstermiştir. Hem okuma yazma bilmeme oranı hem de üst seviye eğitim almış kişilerin oranı Güney illerdeki sığınmacılar arasında en yüksektir. Batı illerinde ise tam tersi bir durum söz konusudur. Bu bölgede okuma yazma bilmeyen sığınmacı sayısı oldukça azken lise diploması olan veya daha yüksek seviyede eğitim görmüş katılımcı sayısı da azdır.

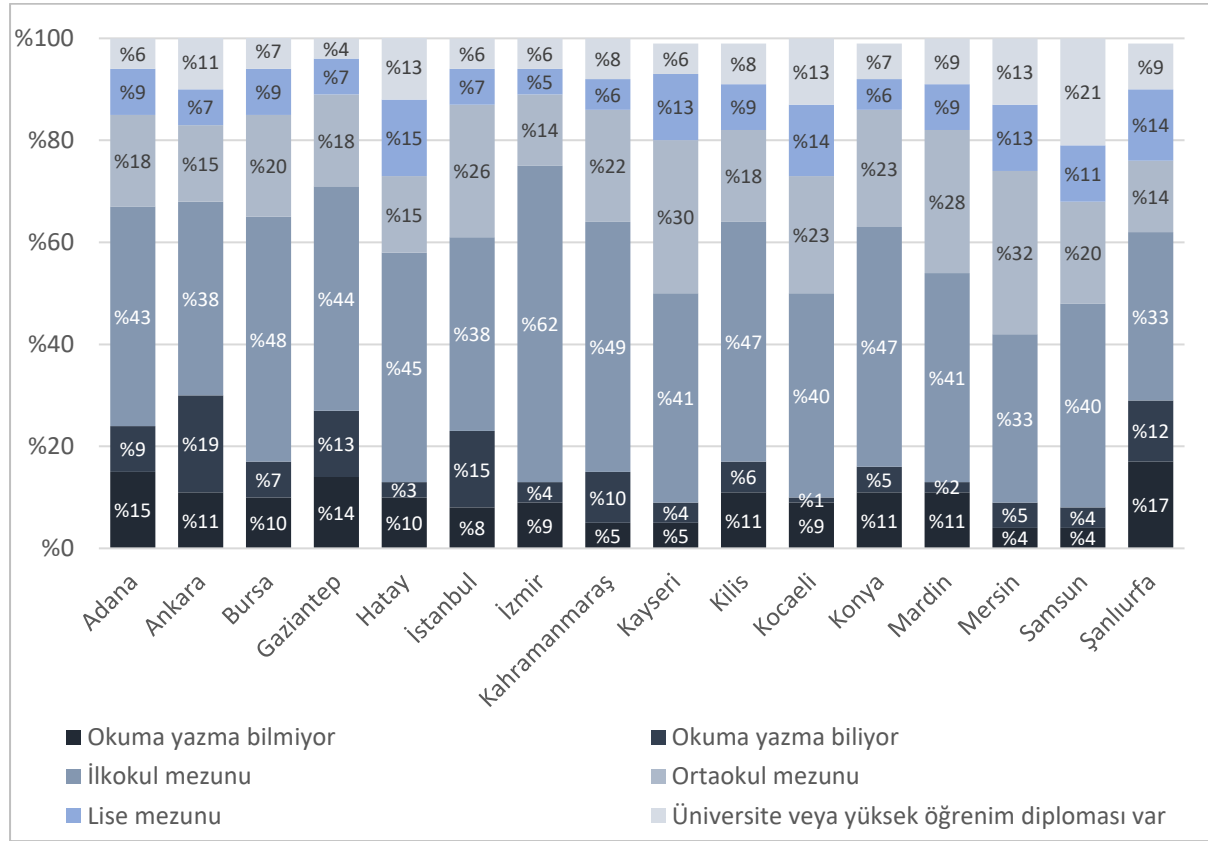
Şekil 6 – Alınan en üst seviye eğitim, bölgeye göre

Örgün eğitim almayan sığınmacılar yüzde 39'la en fazla Şanlıurfa'da bulunmaktadır. Şanlıurfa'yı Ankara (yüzde 30), Adana ve İstanbul (ikisi de yüzde 23) takip etmektedir. Şanlıurfa ve Adana'da okuma yazma bilmeyen sığınmacı oranı sırasıyla yüzde 17 ve yüzde 11 olarak oldukça yüksektir. Samsun, Mersin ve

Kayseri’de sadece yüzde 9’lık bir kitle örgün eğitim almamıştır. Bu anketin yapıldığı iller arasında ölçülen en düşük orandır.

Şekil 7 – Alınan en üst seviye eğitim, ile göre

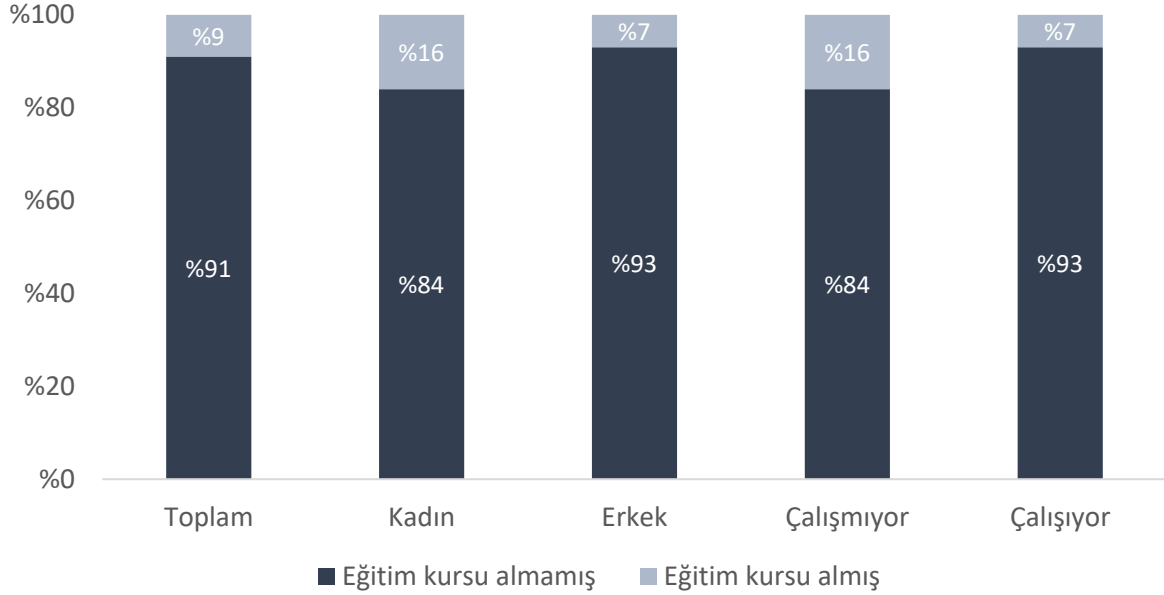
Anket katılımcıları arasında en üst seviye eğitim almış olanlar en fazla Samsun’da bulunmaktadır. Burada her üç sığınmacıdan birinin ya lise ya da üniversite diploması vardır. Ayrıca, Hatay, Kocaeli ve Mersin’de de eğitim seviyesi yüksek olarak ölçülmüştür. Bu illerde sığınmacıların yaklaşık yüzde 27’sinin lise veya üniversite diploması bulunmaktadır. Gaziantep ve İzmir’de ise üst seviye eğitim almış olan az sayıda sığınmacı vardır (yaklaşık yüzde 12).

1.3 Eğitim kursları

Genel olarak her on sığınmacıdan biri Türkiye'ye geldikten sonra herhangi bir eğitim kursuna gitmiştir. En çok gidilen kurslar dil veya mesleği eğitim kurslarıdır. Kursa giden kadınların sayısı erkeklerin iki katından fazladır. Bu oran hem işsiz hem de iş sahibi katılımcılar için benzer düzeydedir.

Şekil 8 – Alınan eğitim kursları, hane reisinin cinsiyetine ve iş durumuna göre

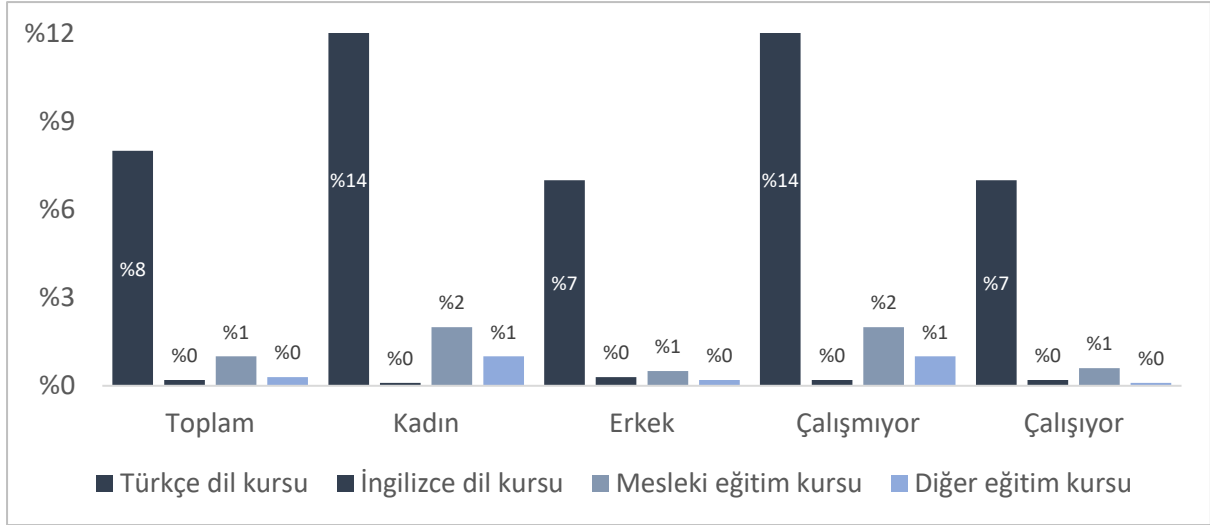

Bölgesel inceleme, Türkiye'nin geri kalanına göre Batı illerinde daha az sığınmacının eğitim kurslarına gittiğini ortaya koymuştur (yüzde 6'ya yüzde 10). İl düzeyinde eğitim kurslarına katılan sığınmacı sayısı en yüksek Samsun'da ölçülmüştür (yüzde 16). Adana, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş ve Konya'da bu oran yüzde 6 veya daha azdır.

En fazla faydalanılan kurs Türkçe dil kursudur. Sığınmacıların yüzde 8'i Türkçe dil eğitimi aldığını ifade etmiştir. Bu oranı mesleki eğitim aldığını belirten yüzde 1'lik bir kitle takip etmektedir. Sığınmacıların sadece yüzde 0.2'si İngilizce dil eğitimi almıştır. Katılımcıların yüzde 0.3'ü ise Kuran kursu, ilk yardım eğitimi gibi diğer eğitim kurslarına katıldıklarını ifade etmiştir.

Türkçe dil kursuna giden kadınların sayısı erkeklerin iki katı, mesleki eğitim alan kadınların sayısı ise erkeklerin dört katıdır. İş sahibi ve işsiz katılımcılar karşılaştırıldığında benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır.

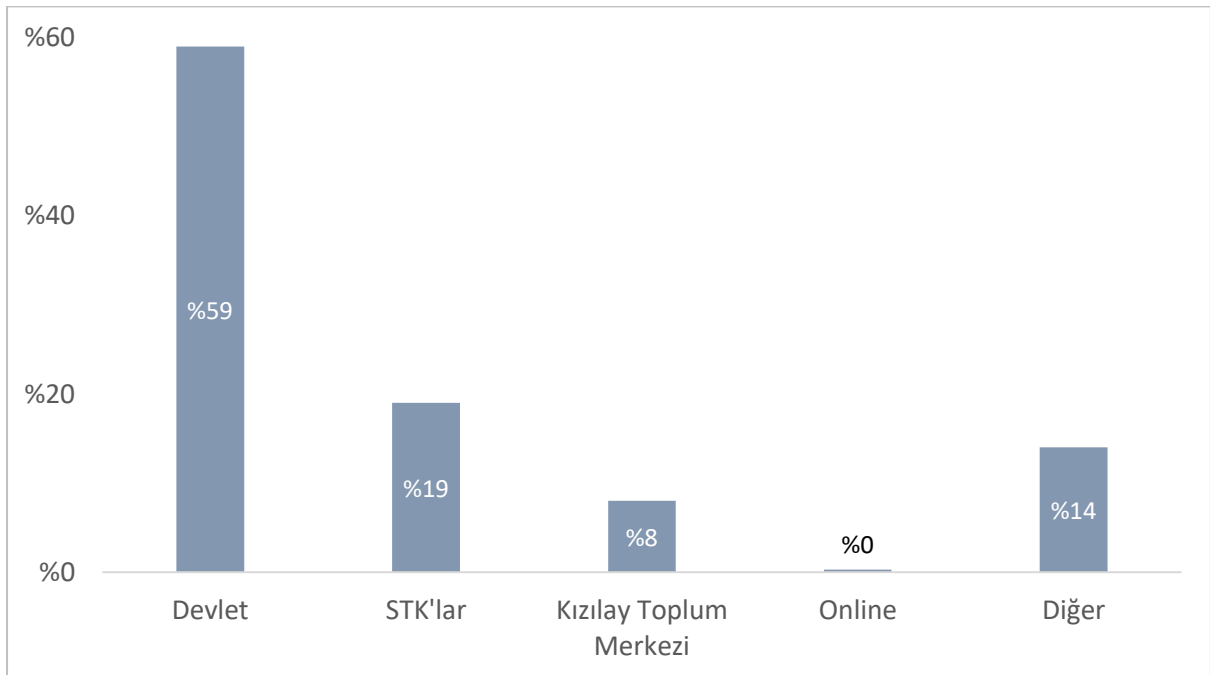
Şekil 9 – Alınan eğitim kursu türü, hane reisinin cinsiyetine ve iş durumuna göre

Katılımcılar arasında eğitim kursuna giden yüzde 9'luk kitle, kursların esasen Türkiye Devleti tarafından verildiğini ifade etmiştir (yüzde 59). Katılımcıların yüzde 19'u ise kursların STK'lar tarafından, yüzde 8'i ise Kızılay Toplum Merkezleri tarafından verildiğini belirtmiştir. Online eğitimlerle düşük maliyetle geniş bir katılımcı kitlesine erişmek mümkün olmakla birlikte, eğitim sağlayıcıların sadece yüzde 0.3'ü online eğitim vermektedir. Dolayısıyla en az başvurulan eğitimler online eğitimlerdir.

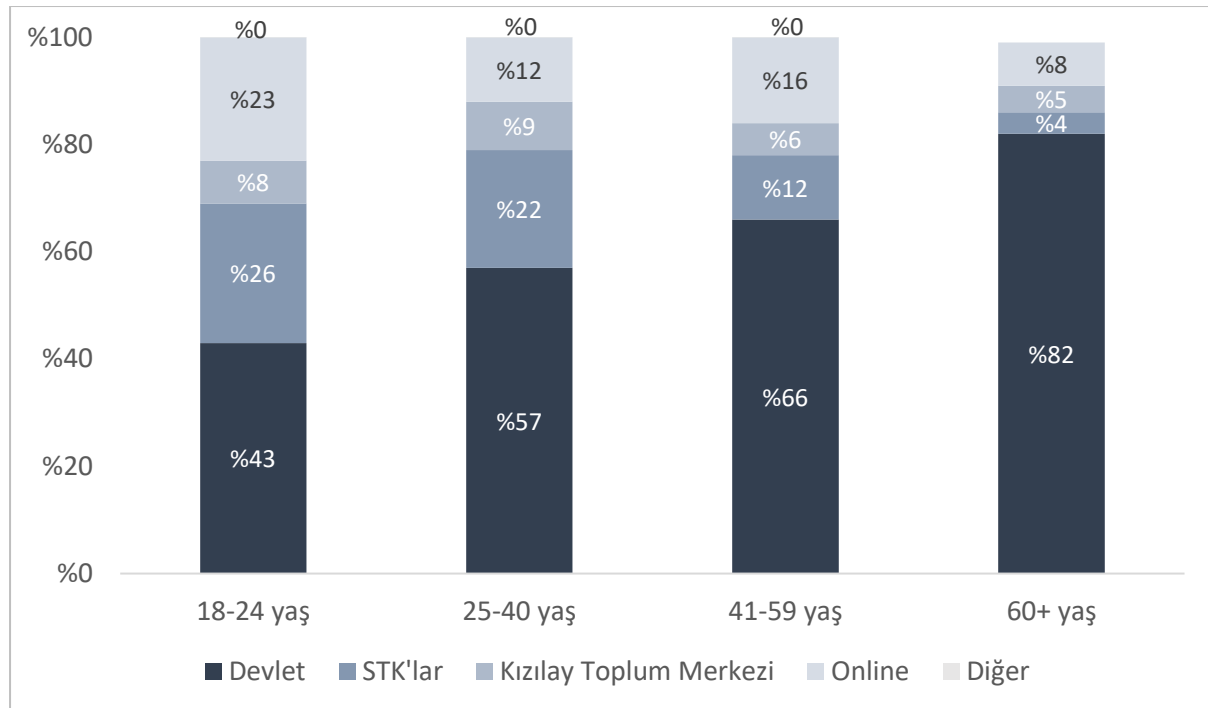
Bölgesel düzeyde bakıldığında Türkiye'nin Batı illerinde yararlanıcıların yüzde 62'sinin Türkiye Devleti tarafından verilen eğitimlere katıldığı görülmektedir. Orta Anadolu'da STK'ların ve Kızılay Toplum Merkezlerinin rolü daha fazla ön plana çıkmaktadır. Sadece bu bölgelerde katılımcıların faydalandıklarını belirttikleri eğitimlerin üçte biri STK'lar ve Kızılay Toplum Merkezleri tarafından sağlanmıştır. Güney illerde eğitim aldıklarını ifade eden katılımcıların yüzde 19'u eğitimin STK'lar tarafından verildiğini belirtmiştir.

Şekil 10 – Eğitim sağlayıcılar

Genellikle yaşça ileri (41-60+ yaş arası) katılımcılar 40 yaşın altındaki katılımcılardan daha fazla Türkçe dil kursu aldıklarını belirtmişlerdir (yüzde 9'a yüzde 7). Yaşı ileri olan sığınmacılar devletin verdiği eğitimlere katılmaya daha yatkındır. Genç sığınmacılar için ise ana eğitim sağlayıcılar STK'lar ve Kızılay Toplum Merkezleridir.

Şekil 11 – Eğitim sağlayıcılar, yaş grubuna göre

1.4 Dil becerileri

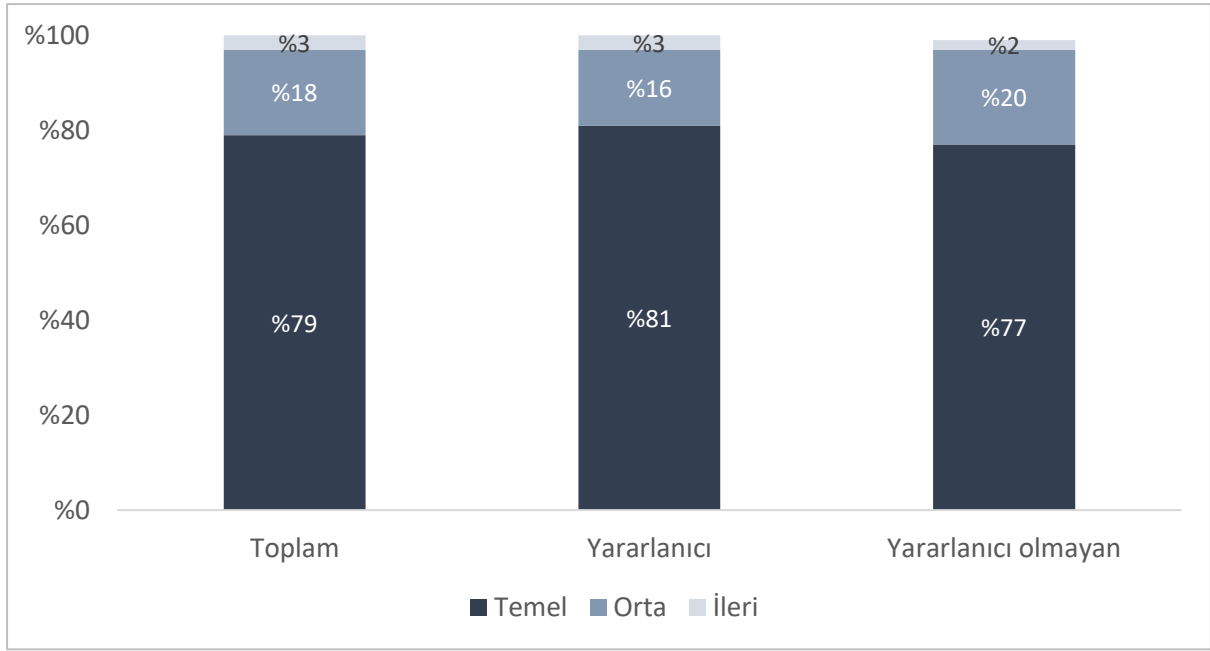
Anket yapılan sığınmacıların çoğunun ana dili Arapçadır (yüzde 93). İkinci sırada Türkçe (yüzde 11), üçüncü sırada Kürtçe gelmektedir (yüzde 3). Ana dili Peştuca, Farsça veya başka bir dil olan sığınmacılarla neredeyse hiç görüşülememiştir.¹³ Bunun sebebi kısmen anketi yapan operatörlerin konuştuğu dillerin kısıtlı olmasıdır. Orta Anadolu'da ve özellikle Ankara'da ana dilinin Türkçe olduğunu belirten sığınmacı sayısı diğer bölgelere göre kısmen daha fazladır. Güney illerinde ise neredeyse tüm sığınmacıların ana dili Arapçadır (yüzde 95). Ana dilinin Türkçe olduğunu belirten katılımcıların Türk vatandaşı olmadığını, büyük olasılıkla Türkmen olduğunu belirtmek gerekir. Türk vatandaşları SUY Programına başvuramadığı için bu bir olgudan ziyade varsayımdır. Ankette katılımcılara etnik kökenleri sorulmamaktadır.

Sığınmacıların ankete verdikleri cevaplar genel olarak Türkçe bilgisinin çok düşük seviyede olduğunu göstermektedir. Beş katılımcıdan dördü temel Türkçe dil becerisine sahiptir.¹⁴ Yüzde 18'i orta düzeyde, sadece yüzde 3'ü ise ileri düzeyde Türkçe bilmektedir. İngilizce dil becerisi sorulduğunda da benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların yüzde 3'ü ileri düzeyde, yüzde 27'si temel-orta düzeyde, yüzde 70'i de hiç İngilizce bilmediğini ifade etmiştir. Yararlanıcıların Türkçe bilgisinin yararlanıcı olmayanlara göre daha düşük olduğu kaydedilmiştir.

¹³ Ana dil sorusu çoktan seçmelidir. Katılımcılar iki tane ana dil seçebilmektedir. Dil engeline ilişkin kısıtlamayla ilgili daha fazla bilgi için Metodoloji kısmına bakınız.

¹⁴ Dil seviyesine ilişkin soru okuma, yazma ve konuşma olmak üzere üç beceriye ilişkin sorulmuştur. Her birinin üç cevabı vardır: temel, orta, ileri seviye. Dil becerisini ölçmek için 3'ten 9'a uzanan bir skala belirlenmiştir. 3-4 temel; 5-6-7 orta; 8-9 ileri seviyedir.

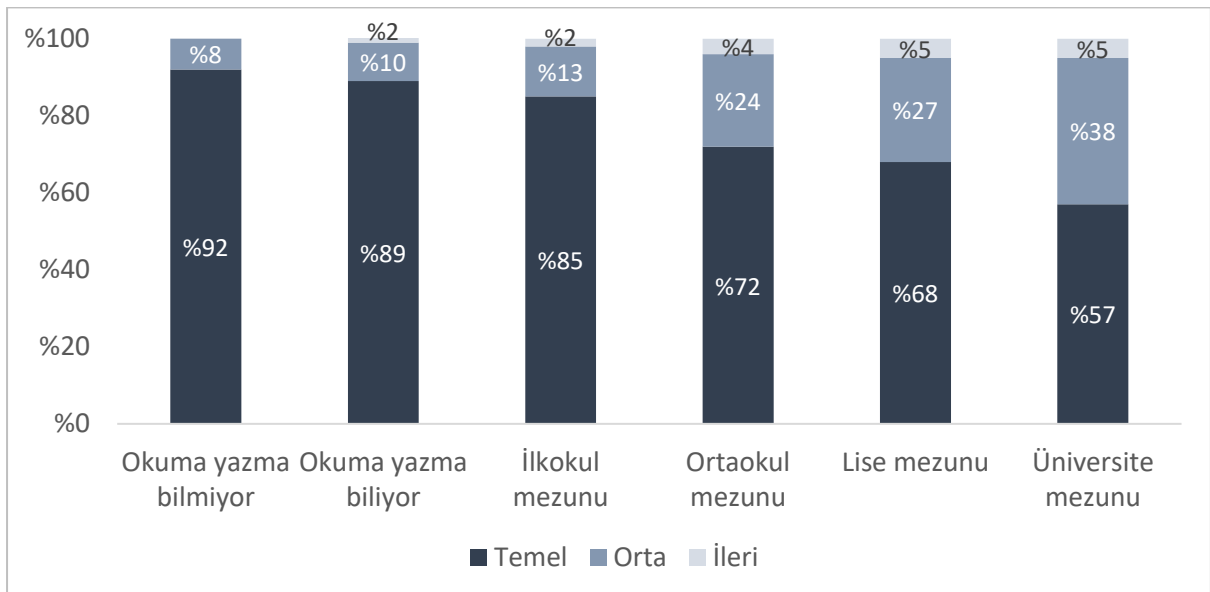
Şekil 12 – Türkçe dil becerisi, genel ve SUY durumuna göre

Türkçe okuma, yazma ve konuşma seviyeleri karşılaştırıldığında katılımcılar konuşma becerilerinin en iyi olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların yüzde 9'u ileri düzeyde Türkçe konuşabilmektedir. Okuma ve yazma becerileri için ise bu oran sadece yüzde 3'tür. Benzer şekilde sığınmacıların yüzde 60'ı temel seviyede Türkçe konuşabildiklerini ifade ederken bu oran okuma ve yazma becerileri için yüzde 86'dır.

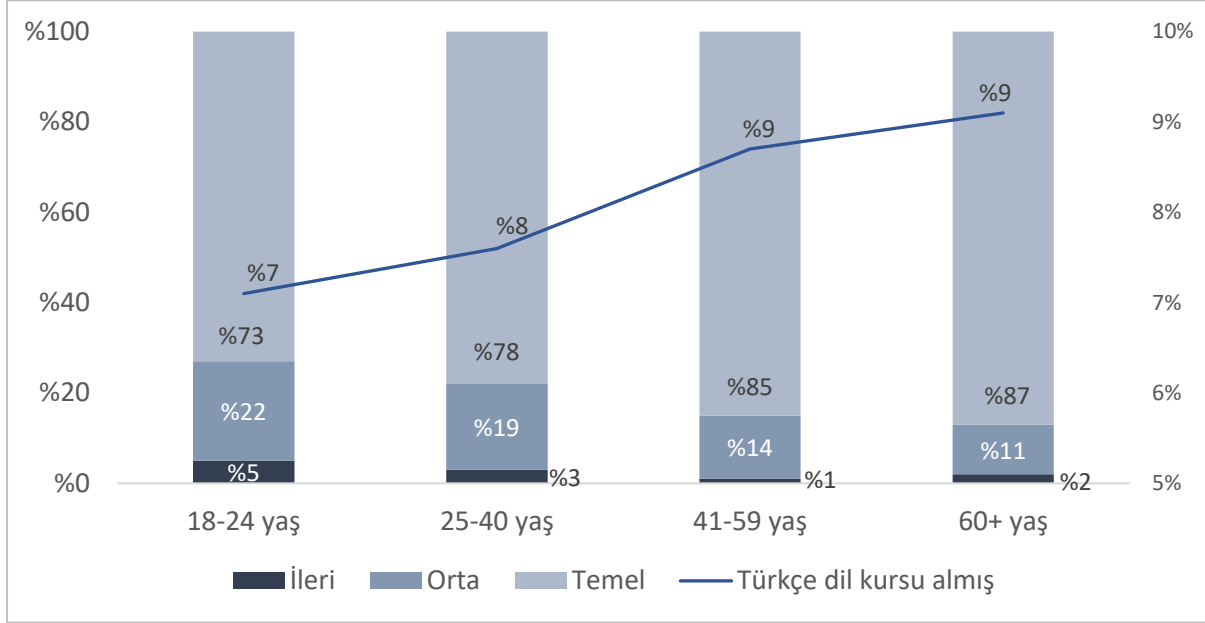
Sığınmacıların Türkçe becerisi ile eğitim seviyeleri karşılaştırıldığında ise eğitim seviyesinin yüksekliği ile daha ileri düzey Türkçe bilgisi arasında açık bir bağlantı olduğu saptanmıştır. Okuma yazma bilmeyen katılımcıların neredeyse tümü temel düzeyde Türkçe bilmektedir ve hiçbirinin Türkçe becerisi ileri düzeyde değildir. Üniversite diploması olan katılımcıların yüzde 42'si ise en az orta seviyede Türkçe bilmektedir. İncelemede görüleceği gibi bu tablo eğitim seviyesi yüksek olan katılımcıların daha fazla dil eğitimi aldığı ile ilişkilendirilemez. Daha ziyade, eğitim seviyesinin yüksek olması kişiyi Türkçe öğrenmeye ve Türkçesini geliştirmeye daha yatkın hale getirmektedir.

Şekil 13 – Türkçe dil becerileri, eğitim seviyesinde göre

Yaş grubuna göre yapılan incelemeler genç sığınmacıların Türkçeyi daha iyi bildiğini göstermektedir. Genç sığınmacılar özellikle ileri düzey Türkçe becerilerinde diğer yaş gruplarına fark atmaktadır. 18-24 yaş arası sığınmacıların yüzde 5'i ileri düzey Türkçe bilirken bu oran 40 yaş üstü sığınmacılarda yüzde 1.5'tir. İleri yaştaki sığınmacılara göre çok daha az sayıda 18-24 yaş aralığındaki sığınmacının dil eğitimi almış olması (yüzde 9.1'e yüzde 7.1) bu bulguyu özellikle ilginç kılmaktadır. Buna karşın, genç sığınmacıların daha erken yaşta dil öğrenmeye başlayarak avantajlı oldukları söylenebilir.

Şekil 14 – Türkçe dil becerileri, yaş grubuna ve Türkçe dil dersi alıp almama durumuna göre

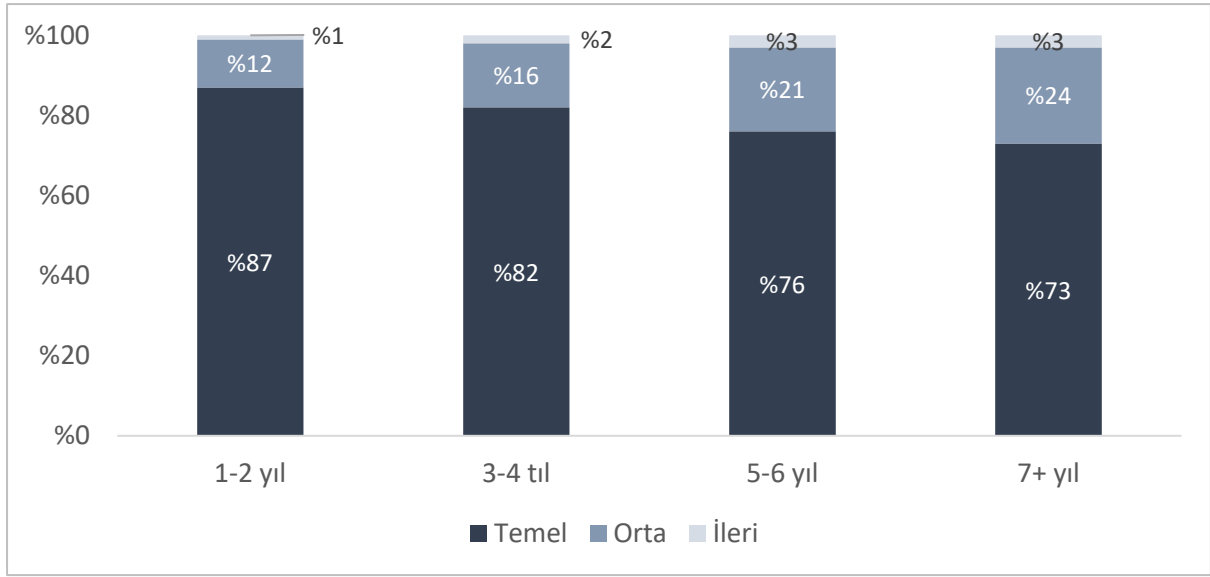

Güney illerindeki sığınmacıların Türkçe dil becerileri oldukça düşük seviyededir. Bu bölgede yaşayan sığınmacıların yüzde 83'ü başlangıç düzeyinde Türkçe bilmekle birlikte sadece yüzde 1'inin Türkçe dil becerileri ileri düzeydedir. Buna karşın Orta Anadolu'da yaşayan sığınmacıların yüzde 5'i ileri düzeyde, yüzde 71'i ise başlangıç düzeyinde Türkçe bilmektedir. İl nezdinde bakıldığında Mardin'de sığınmacıların Türkçe bilgisinin özellikle düşük olduğu görülmektedir. Buradaki sığınmacıların yüzde 94'ünün Türkçe dil seviyesi özellikle düşüktür ve ileri düzeyde Türkçe bilen kimse yoktur. Bu bulgu, Mardin ve Hatay gibi Güney illerde sığınmacıların ev sahibi toplulukla Arapça konuşarak anlaşabilmesiyle açıklanabilir.

Aynı zamanda, sığınmacılar ne kadar uzun süredir Türkiye'de yaşıyorsa dil becerileri o kadar gelişmiştir. Ancak bu gelişme genellikle başlangıç düzeyinden orta düzeye doğru olmuştur. Türkiye'de kaldıkları süreyle bağlantılı olarak dil becerilerini ileri düzeye taşıyabilen sığınmacı sayısı çok azdır. Türkçe dil becerilerinin gelişimi Türkiye'de bulunma süresiyle doğru orantılı olmakla birlikte Türkiye'de yedi yıl veya daha uzun süredir yaşayan sığınmacıların yüzde 73'ünün hala temel düzeyde Türkçe biliyor olduğunu belirtmek önemlidir.

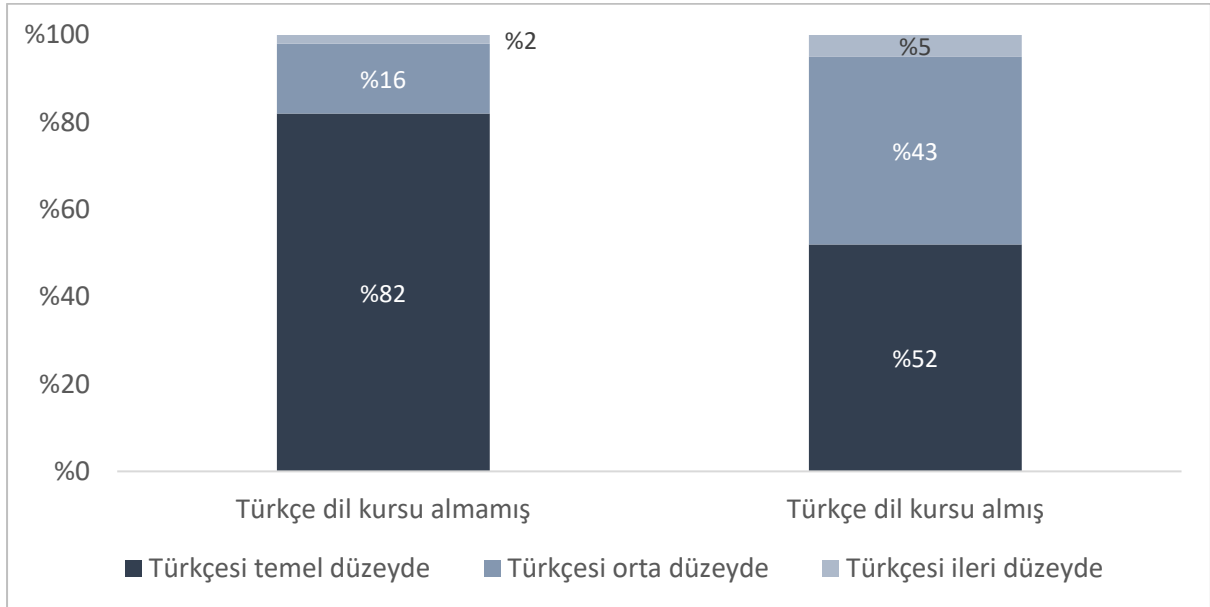

Şekil 15 – Türkçe dil becerileri, Türkiye’de bulunma süresine göre

Türkçe dil kursu alan sığınmacıların Türkçe dil becerilerinin kurs almayan sığınmacılara kıyasla oldukça iyi olduğu görülmektedir. Kurs alan sığınmacıların neredeyse yarısı orta veya ileri düzeyde Türkçe bilmektedir. Bu oran kurs almayan sığınmacılar arasında sadece yüzde 18’dir. Bu da dil kursuna gitmenin Türkiye’deki sığınmacıların dil becerilerini geliştirmede ve özellikle orta ve ileri seviyeye taşımada etkili bir yöntem olduğunu ortaya koymaktadır. Türkçe dil kursu alanlarla almayanlar arasında dil öğrenmeye ilgi ve yetenek açısından farklar olabileceği unutulmamalıdır.

Şekil 16 – Türkçe dil kursuna gitmenin dil seviyesine etkisi

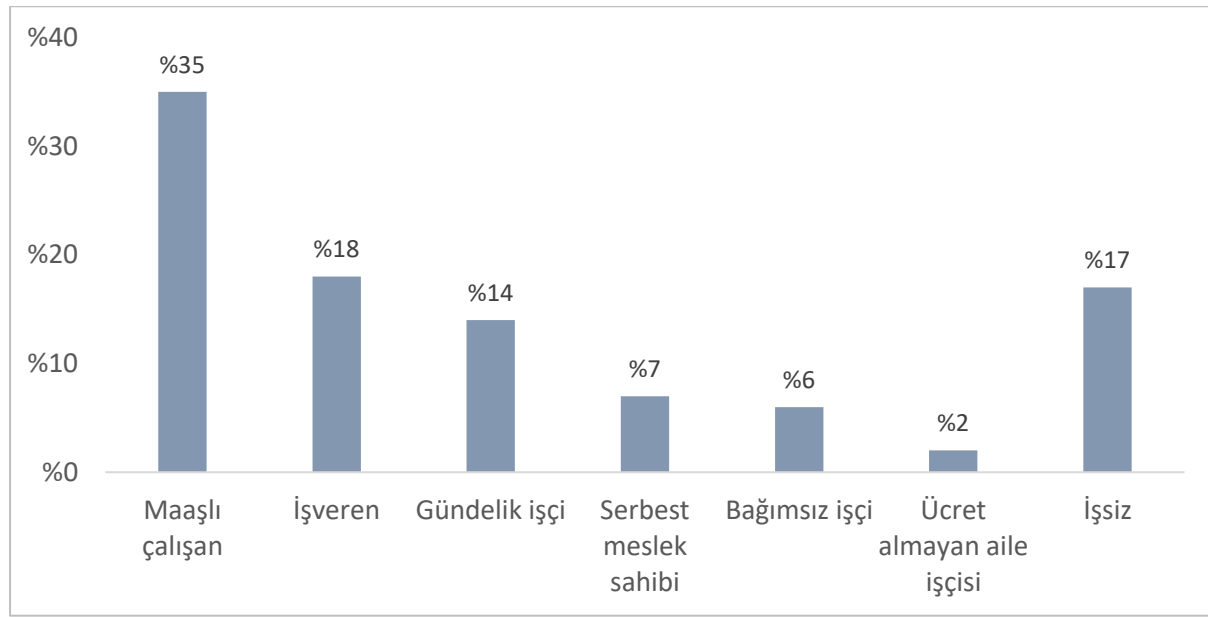
2. Sığınmacıların İstihdamı

2.1 İstihdam

Sığınmacıların Türkiye'ye gelmeden önce ortalama 8 yıl iş tecrübesi vardır. Kadınların iş tecrübesi erkeklere göre daha azdır (5 yıla 9 yıl).

Türkiye'ye gelmeden önce sığınmacıların çoğunluğu maaşlı çalışandır¹⁵; yüzde 17'si ise işsizdir. Bu hesaplama Suriye'deyken çalışma yaşının altında olan yüzde 3'lük kitle dahil edilmemiştir.

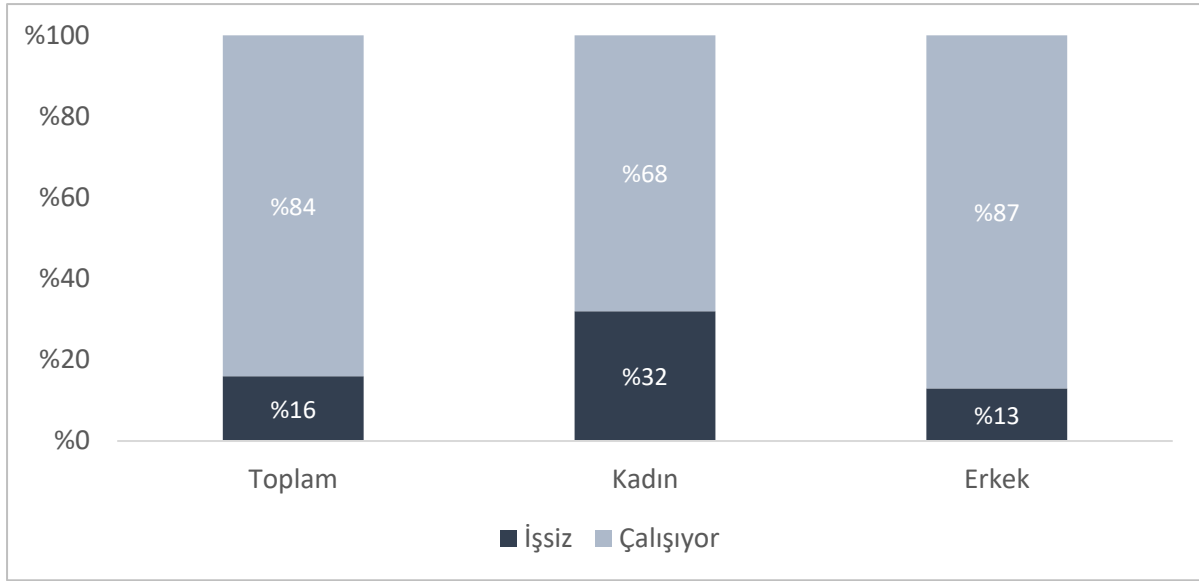
Şekil 17 – Türkiye'ye gelmeden önce çalışma durumu

Anketin yapıldığı illerde yaşayan sığınmacıların yüzde 84'ü çalışmaktadır ('Çalışmak' bir önceki ay içinde en az dört gün sigortalı veya kayıt dışı işte çalışmak olarak tanımlanmaktadır). Sığınmacıların sadece yüzde 3'ü çalışma izniyle çalışmaktadır (tüm sığınmacıların yüzde 2.7'si veya çalışan sığınmacıların yüzde 3.3'ü). Bu hesaplama göre sığınmacıların yüzde 16'sı işsizdir. Bu yüzde 16 içerisinde hem *iş arayan işsiz sığınmacılar* hem de *iş aramayan işsiz sığınmacılar* vardır. İlk grubun oranı yüzde 52, ikinci grubun oranı ise yüzde 48'dir. Bu da uyruk ülkedeki istihdam durumuyla karşılaştırıldığında Türkiye'de işsiz olan sığınmacı sayısının biraz daha az olduğunu ortaya koymaktadır. Kadınlar arasında işsizlik oranı yüzde 32'yle erkeklerde ölçülen orandan iki kat fazladır.

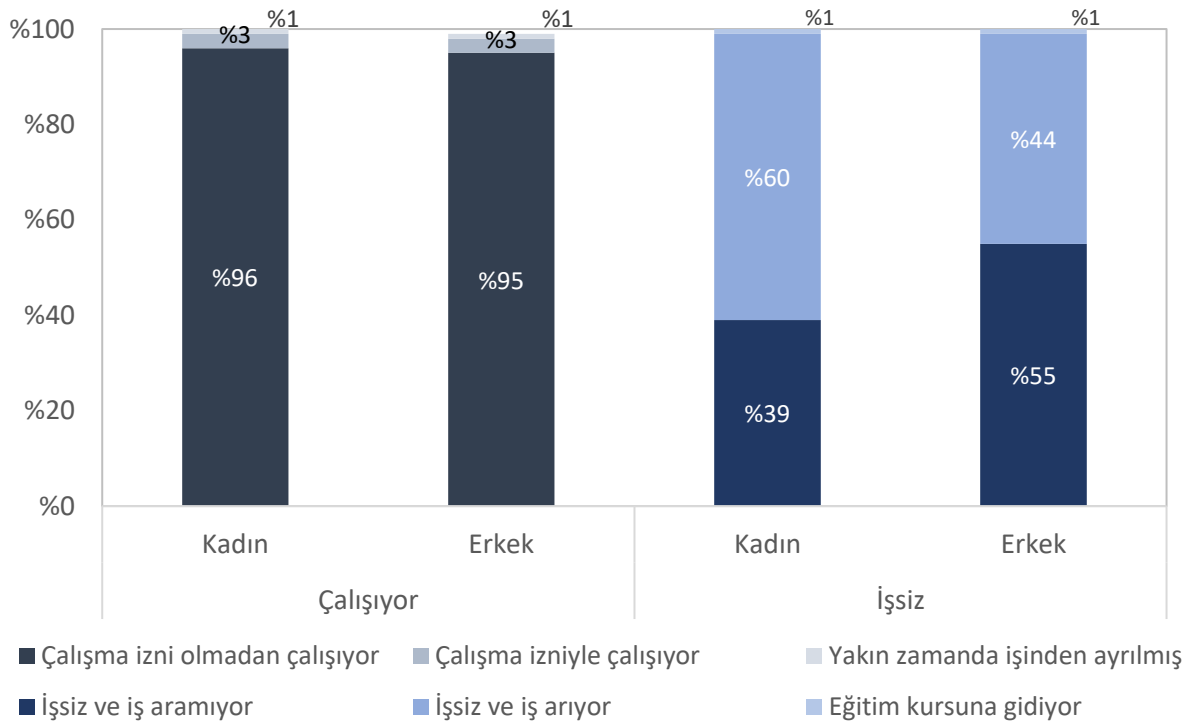
¹⁵ Maaşlı çalışan: Aylık maaş alan tam zamanlı çalışan.

Şekil 18 – İşsizlik oranı, genel ve hane reisinin cinsiyetine göre

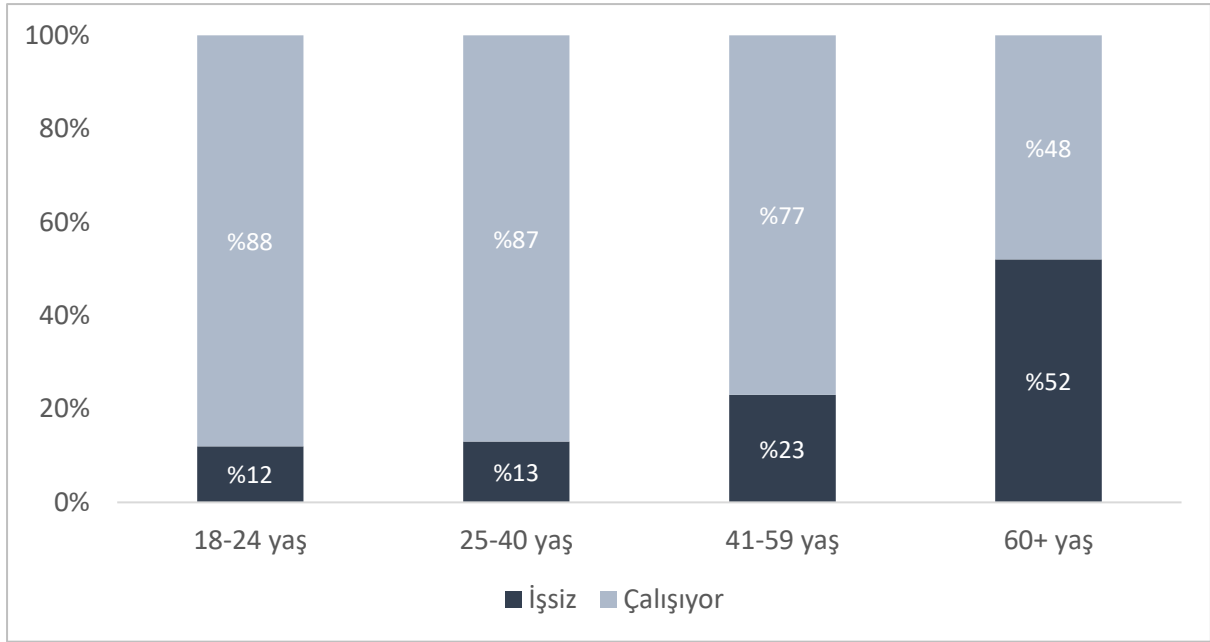
İş aramak konusunda erkeklerin kadınlardan daha aktif olduğu görülmüştür (yüzde 55'e yüzde 39). Kadınların iş aramama sebeplerinin başında çocukların bakımı gelirken (yüzde 55) erkeklerin gösterdiği en büyük sebep çalışamayacak durumda olmaktır (yüzde 71).

Şekil 19 – Çalışma durumu, hane reisinin cinsiyetine göre

Genç katılımcılar arasında çalışma oranı yaşça daha büyük katılımcılara göre daha yüksektir. İşsizlik oranı, haneye esas gelir getiren kişi 41-59 yaşları arasındaysa iki katına, 60 yaşın üzerindeyse iki katın da üstüne çıkmaktadır. İkinci grubun yarısından fazlası (yüzde 52) işsizdir. Ayrıca veriler, genç sığınmacıların çalışma izni sahibi olmaya biraz daha yatkın olduğunu göstermektedir. Fakat çalışma iznine sahip olma oranı tüm yaş grupları arasında düşüktür.

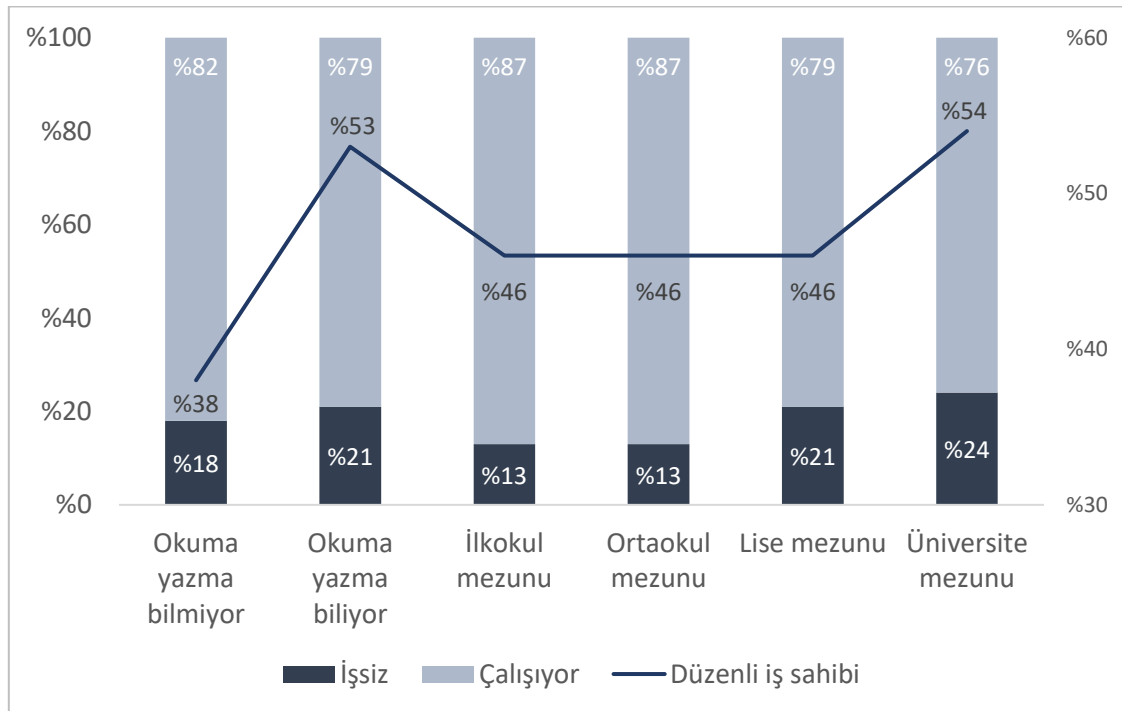
Şekil 20 – Çalışma durumu, yaş grubuna göre

Sığınmacıların eğitim seviyesi yükseldikçe işsizlik oranı da yükselmektedir. Üniversite diploması olan sığınmacılar en yüksek işsizlik oranına sahiptir (yüzde 24). İkinci sırada lise diploması olanlar gelmektedir. En düşük işsizlik oranı ilkökul veya ortaokul mezunu olan sığınmacılar arasında kaydedilmiştir.

Dolayısıyla, eğitim seviyesinin yüksek olması ve örgün eğitim almamış olma (okuma yazma bilen de bilmeyen de) çalışma durumunu olumsuz etkilemektedir. Bu ilişkilendirmeye rağmen okuma yazma bilmeyen katılımcıların yüzde 82'si mevcut durumda çalışmaktadır. Sonuç olarak, eğitim durumu istihdama karşı büyük bir engel teşkil etmemektedir.

Şekil 21 – Çalışma durumu, eğitim seviyesine göre

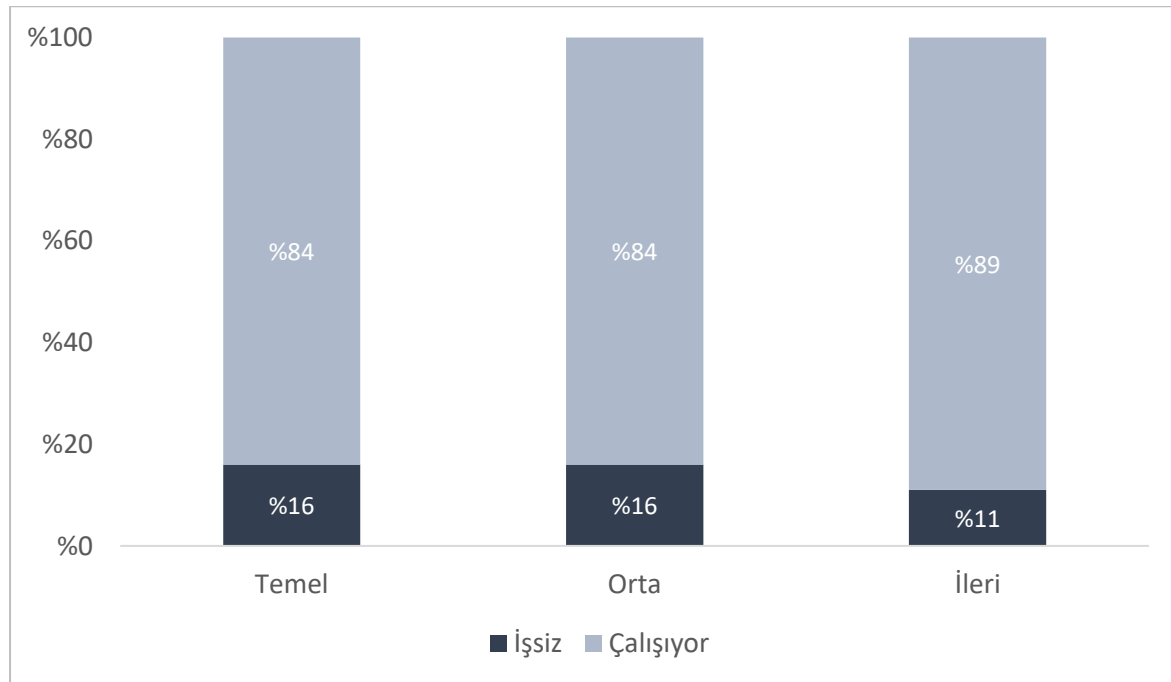

Ancak okuma yazma bilmenin düzenli bir iş sahibi olmayı olumlu etkilediği tespit edilmiştir; zira okuma yazma bilmeyen sığınmacıların sadece yüzde 38'i düzenli iş sahibidir. Üniversite mezunu olanlar arasında bu oran yüzde 54'tür. Düzenli iş sahibi olma oranı, okuma yazma bilen sığınmacılar arasında da yüksektir. Dolayısıyla, bu grup ve üniversite mezunu olan sığınmacılar en yüksek işsizlik oranına sahip olsalar da, aynı zamanda, en yüksek düzenli iş sahibi olma oranına da sahiptirler. Diğer eğitim gruplarıyla kıyaslandığında, yüksek öğrenim görmüş¹⁶ sığınmacılarda iş sahibi olma oranının daha düşük (yüzde 78'e yüzde 85), ama düzenli bir işte çalışma oranının daha yüksek (yüzde 50'ye yüzde 46) olduğu kaydedilmiştir. Buna göre, eğitim seviyesi yüksek olan bir sığınmacının iş bulması zorken bulduktan sonra bu işin düzenli olma olasılığı daha yüksektir.

Ayrıca eğitim seviyesi ve çalışma izni arasında doğrudan bir bağlantı olduğu tespit edilmiştir. Örgün eğitim almamış sığınmacıların sadece ortalama yüzde 1'i çalışma iznine sahiptir. Bu oran ilkokul ve ortaokul mezunu olanlar arasında yüzde 3, lise ve üniversite diploması olanlar arasında ise yüzde 4'tür. Çalışma izni olan sığınmacıların hiçbirinin SUY yararlanıcı olmadığı belirtmek gerekir. SUY Programı en yardıma muhtaç grupları hedeflediği için sigortalı çalışanlar gibi iş güvencesi olanlar Programa dahil edilmemektedir.

Anket sonuçları, aynı zamanda, ileri düzeyde Türkçe bilmenin iş sahibi olma olasılığını arttırdığına işaret etmektedir. Başlangıç veya orta düzeyde Türkçe bilmek ise çalışma durumunu etkilememektedir.

Şekil 22 – Çalışma durumu, Türkçe dil seviyesine göre

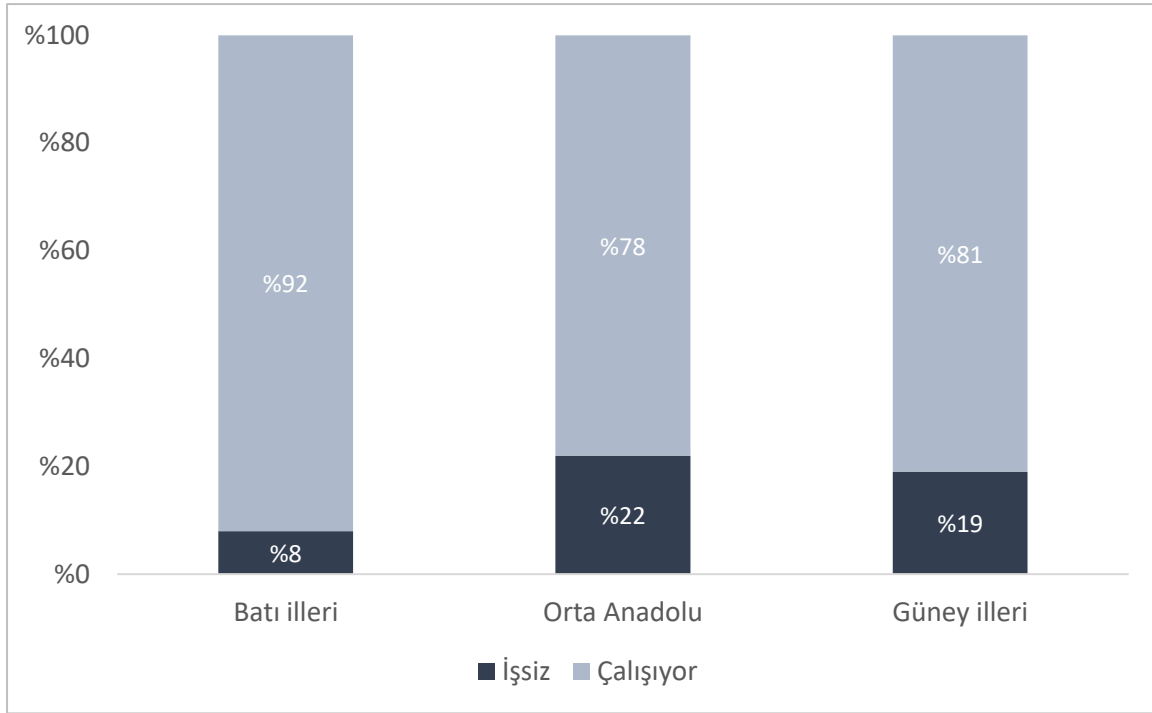
Orta Anadolu, sığınmacılar arasında işsizlik oranının en yüksek olduğu bölge olmakla birlikte çalışma izni olan sığınmacı sayısının da en yüksek olduğu bölgedir (yüzde 7). İkinci sırada Güney illeri gelmektedir. Burada sığınmacıların yüzde 19'u işsizdir ve sadece yüzde 1'i çalışma iznine sahiptir.

Mardin'de çalışan katılımcıların hiçbirinin çalışma izni bulunmamaktadır. Şanlıurfa'da ise çalışma izni olanların oranı sadece yüzde 0.3'tür. Çalışma izni olan sığınmacıların oranının en yüksek olduğu il Konya'dır (yüzde 17).

¹⁶ Lise düzeyinde veya daha ileri düzey eğitim almış olma durumu.

Şekil 23 – Çalışma durumu, bölgeye göre

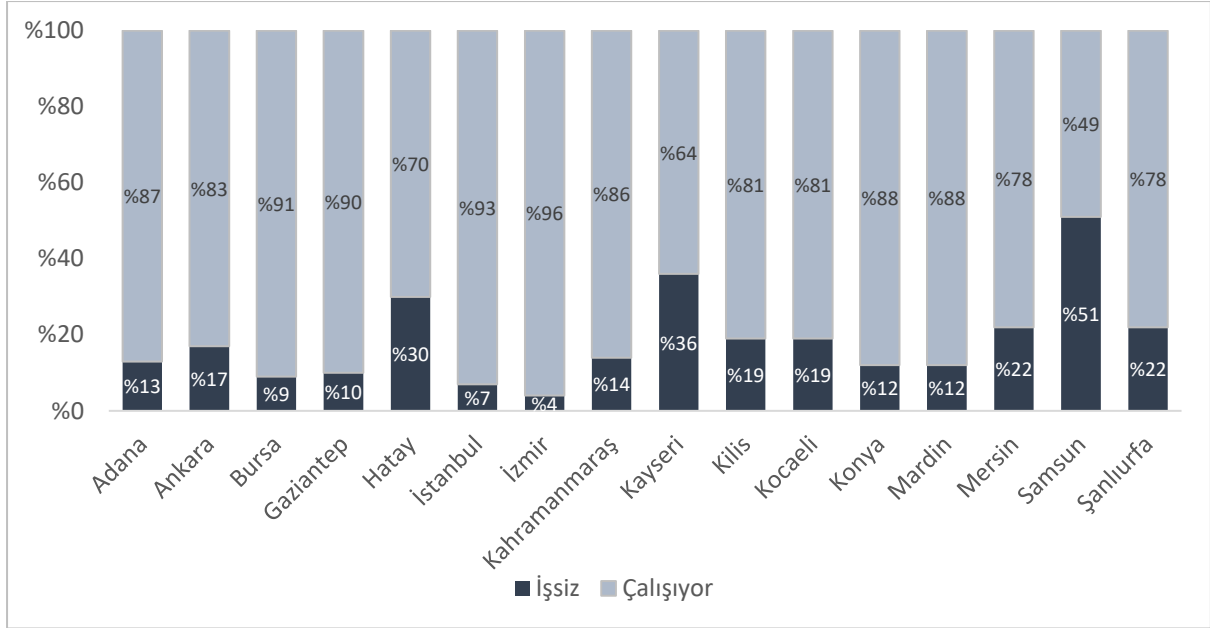
Anketin yapıldığı iller arasında işsizlik oranında büyük farklılıklar olduğu görülmüştür. Samsun'daki sığınmacıların yarısından fazlası ve Kayseri ile Hatay'daki her üç sığınmacıdan biri işsizdir. Bu oranlar yüzde 16'lık ortalama işsizlik oranına göre oldukça fazladır. Buna karşın İzmir'deki sığınmacılar arasında işsizlik oranı sadece yüzde 4'tür.

Güney illerinde işsizlik oranı Türk vatandaşları arasındaki işsizlik oranına yakındır, ancak sığınmacılar kayıt dışı çalışmaktadır. Diğer bir deyişle, bu bölgede işsiz sığınmacılar ve işsiz Türk vatandaşları bir arada yaşayıp benzer işler için rekabet etmektedir.¹⁷ Bu durum sosyal uyum açısından belli sonuçlar doğurmakta ve geçim kaynakları çalışmalarını daha da önemli hale getirmektedir.¹⁸

¹⁷ Güney illerinde Türk vatandaşları arasında kaydedilen ve bu araştırmaya dahil edilen işsizlik oranı ortalama yüzde 17.83'tür. Bu oran Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak'ta yüzde 25.1; Şanlıurfa ve Diyarbakır'da yüzde 18.8; Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye'de yüzde 14.4; Gaziantep, Adıyaman ve Kilis'te yüzde 13; Adana ve Mersin'de yüzde 11.4'tür. İşgücü İstatistikleri, Ocak 2019. TÜİK: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/>

¹⁸ <https://www.igamder.org/wp-content/uploads/2017/01/Challenges-and-opportunities-of-refugee-integration-in-turkey-full-report.pdf>

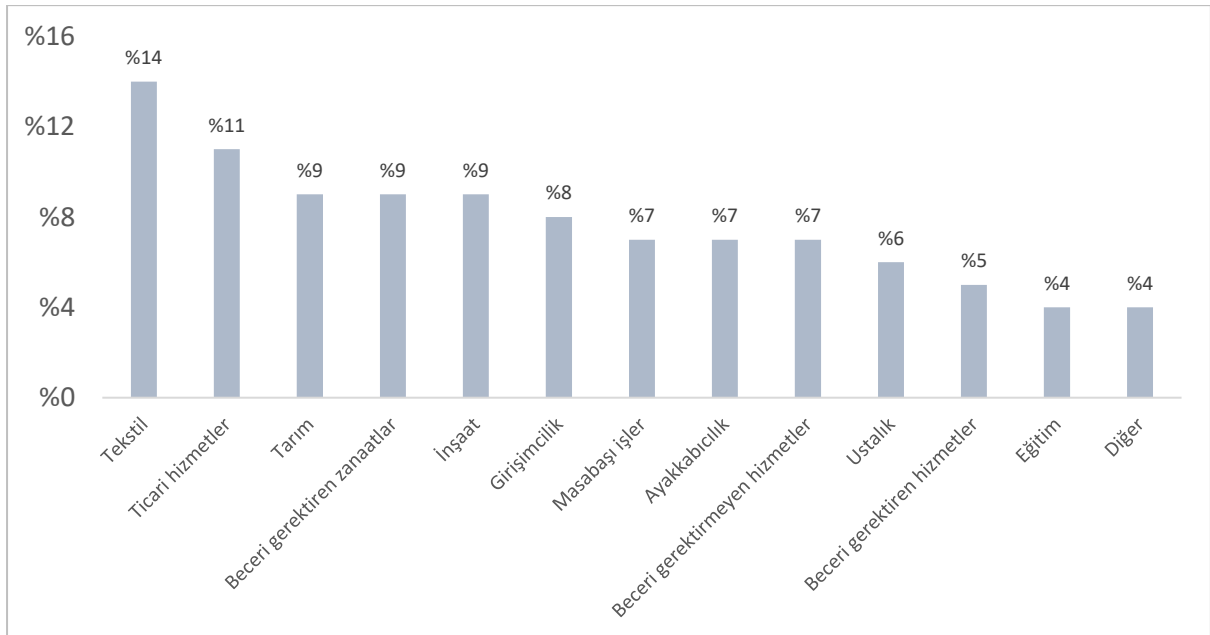
Şekil 24 – Çalışma durumu, illere göre

2.2 Sektör¹⁹

Türkiye'ye gelmeden önce sığınmacıların çoğu tekstil sektöründe çalışmaktadır. Bu sektörü, ticari hizmetler, tarım, beceri gerektiren zanaatlar ve inşaat sektörü izlemektedir. Çok az sayıda sığınmacı eğitim ve beceri gerektiren hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'deki sığınmacıların çoğu düşük nitelikli iş tecrübesine sahiptir.

Şekil 25 – Türkiye'ye gelmeden önce çalışılan sektör

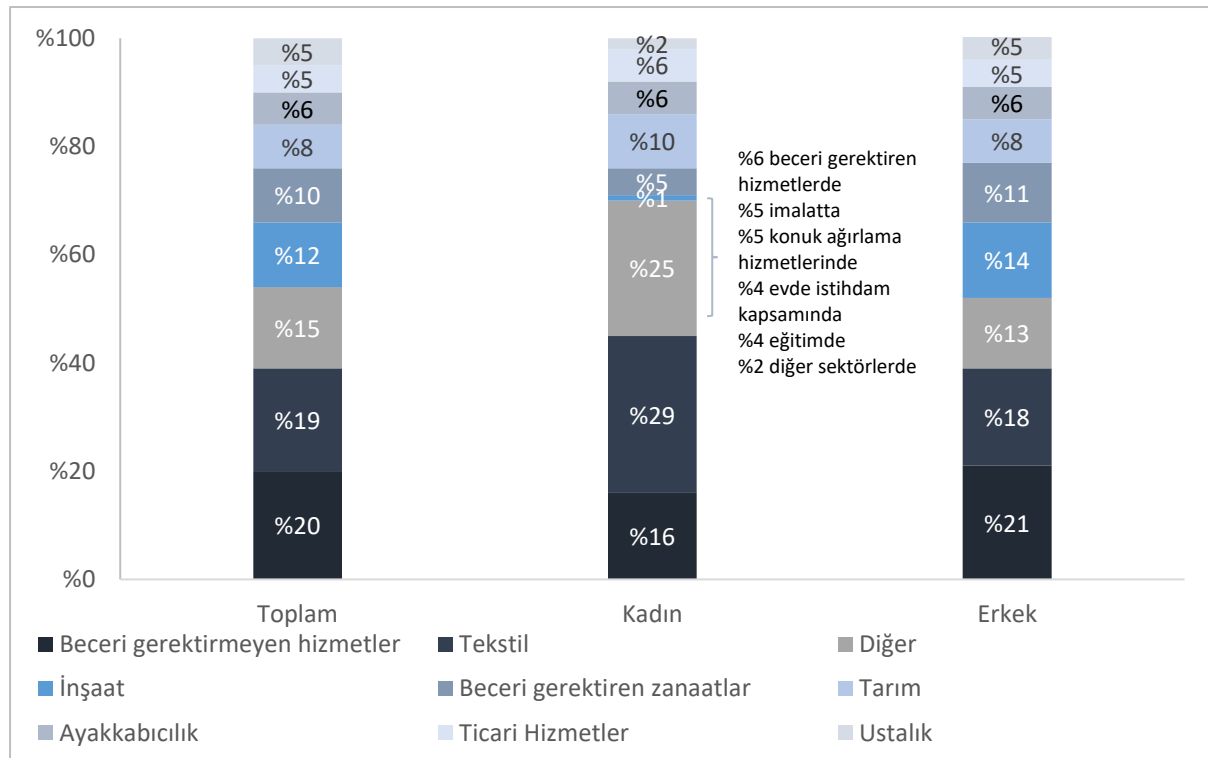
¹⁹ Sektör tanımları için EK B'ye bakınız.

Türkiye'deki sığınmacıların çoğu vasıfsız işlerde (yüzde 20) veya tekstil sektöründe (yüzde 19) çalışmaktadır. Yüzde 12'si inşaat sektöründe, yüzde 10'u ise usta veya zanaatkar olarak çalışmaktadır.

Tekstil sektöründe çalışan kadınların oranı erkeklere göre daha fazladır. Tüm çalışan kadınların neredeyse üçte biri bu sektörde istihdam edilmektedir. İkinci sırada yüzde 16'yla vasıfsız işler ve yüzde 10'la tarım sektörü gelmektedir. Erkeklerde ise vasıf gerektirmeyen işler ve inşaat sektöründe çalışma oranı daha yüksektir. Tarım sektöründe çalışan erkeklerin oranı ise biraz daha düşüktür.

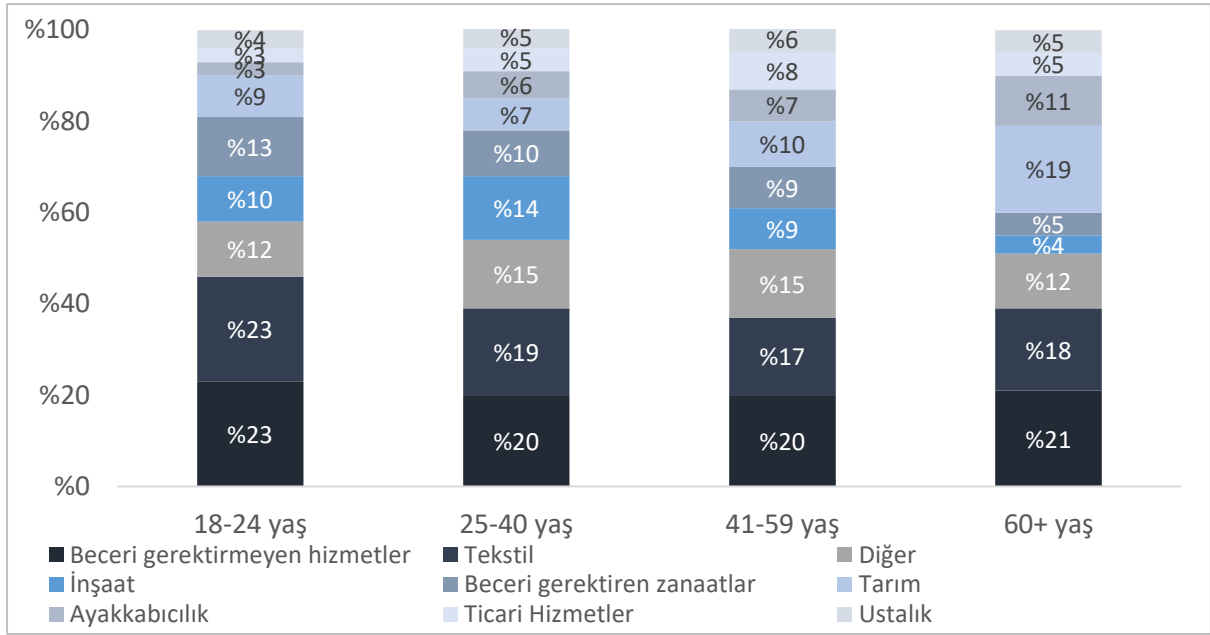
Tam zamanlı işlerin çoğu tekstil sektöründe (yüzde 28), ardından vasıf gerektiren zanaat işlerinde ve vasıfsız işlerde (her ikisi de yüzde 13). Tarımdaki işlerin çok azı tam zamanlı (yüzde 3) veya düzenlidir (yüzde 1). İnşaat sektöründeki işler de genelde düzensiz ve yarı zamanlıdır.

Şekil 26 – Çalışılan sektör, genel ve hane reisinin cinsiyetine göre

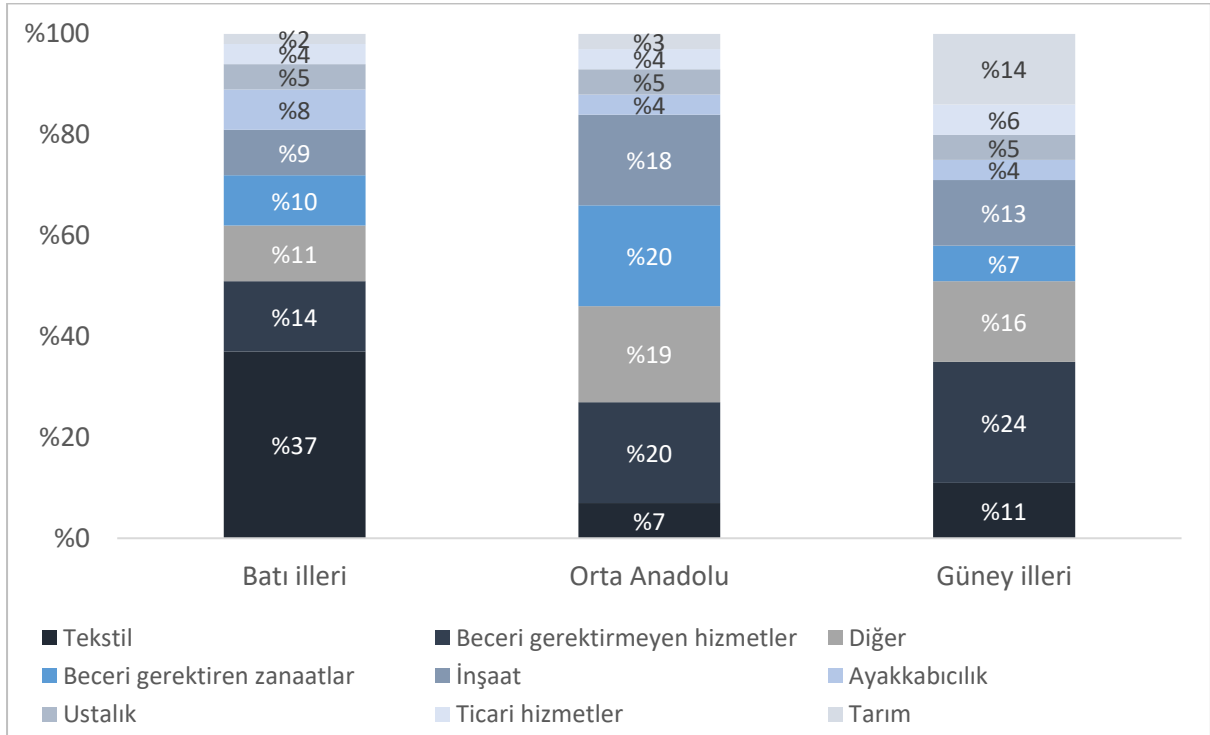
Genç katılımcılar daha fazla tekstil ve beceri gerektiren zanaat işleri sektöründe çalışma eğilimindedir. Yaşı ileri katılımcılar ise daha çok tarım veya ayakkabıcılık sektöründe çalışmaktadır. İnşaat sektöründeki işlerin çoğunda 25-40 yaş arası sığınmacılar çalışmaktadır. 41-59 yaş arası sığınmacıların arasında ise ticari alanda çalışanların oranı daha fazladır.

Şekil 27 – Çalışılan sektör, yaş grubuna göre

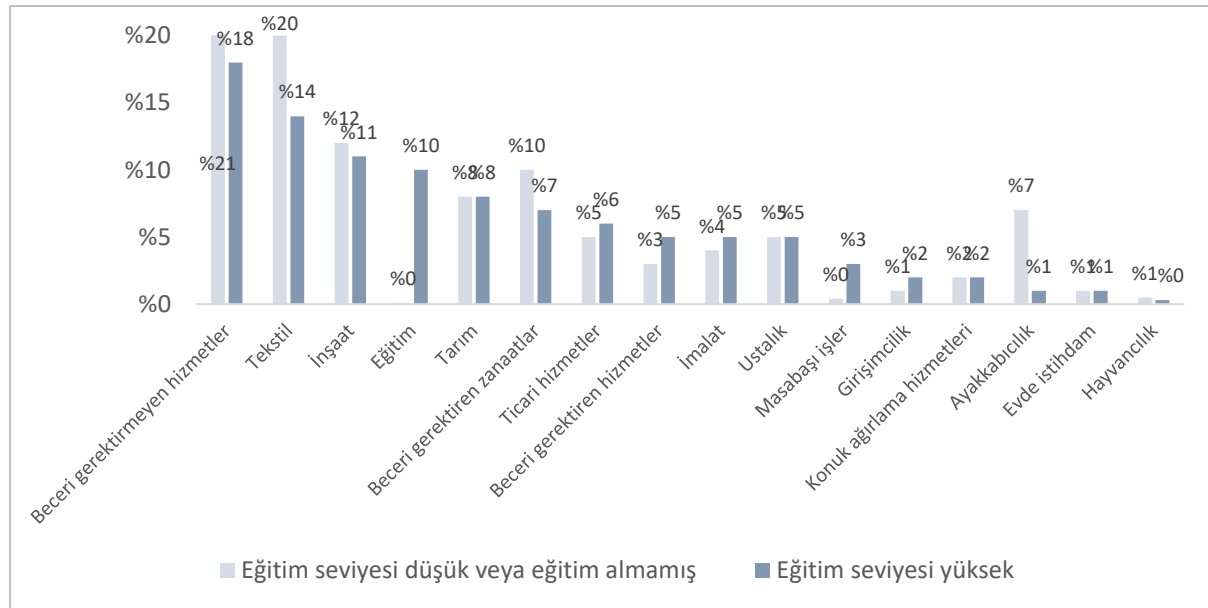
Türkiye'nin Batı illerinde en az her üç sığınmacıdan biri tekstil sektöründe çalışmaktadır. Bu oran Güney illerinde yalnızca yüzde 11, Orta Anadolu'da ise yüzde 7'dir. İstanbul'da sığınmacıların neredeyse yarısı tekstil sektöründe çalışmaktadır (yüzde 45). Beceri gerektiren zanaatlar veya inşaat sektöründe çalışan sığınmacıların oranı Orta Anadolu'da kısmen yüksektir. Güney illerinde ise vasıfsız işlerde ve tarımda çalışan sığınmacıların oranı sırasıyla yüzde 24 ve yüzde 14'tür. Vasıfsız işlerde çalışan sığınmacı oranı Şanlıurfa'da özellikle yüksektir (yüzde 40). Mersin'de ise neredeyse her dört sığınmacıdan biri tarımda çalışmaktadır.

Şekil 28 – Çalışılan sektör, bölgeye göre

Okuma yazma bilmeyen katılımcılar daha çok vasıfsız işler, tekstil, tarım, inşaat ve ayakkabıcılık sektörlerinde çalışma eğilimindedirler. Eğitim seviyesi yüksek olan sığınmacıların çoğu vasıfsız işlerde, ardından tekstil ve inşaat sektöründe çalışmaktadır. Eğitim seviyesi yüksek ve düşük sığınmacılar arasındaki en büyük fark tekstil, eğitim, girişimcilik, ayakkabıcılık sektörleri ile masabaşı işlerde gözlemlenmektedir. Eğitim sektöründe veya masabaşı işlerde ya da girişimci olarak çalışan sığınmacıların neredeyse tümü eğitim seviyesi yüksek sığınmacılardır. Tekstil ve ayakkabıcılık sektörlerinde çalışan eğitim seviyesi yüksek sığınmacı sayısı ise kısmen azdır.

Şekil 29 – Eğitim seviyesine göre sektör farkları

Eğitim seviyesi yüksek olan sığınmacıların sigortalı işe girmekle ilgili karşılaştıkları zorluklar sektörden sektöre farklılık göstermektedir. Sığınmacıların yüzde 57'si dil engelini en büyük zorluk olduğunu dile getirmiştir, ancak bu oran eğitim ve tekstil sektörlerinde en yüksektir.

Çok az sayıda sığınmacı resmi bir sertifika veya diplomalarının olmamasını sigortalı iş sahibi olmayı engelleyen bir faktör olarak rapor etmektedir. Ancak eğitim seviyesi yüksek olup vasıfsız işler, imalat, beceri gerektiren hizmetler veya tekstil sektöründe çalışan sığınmacıların neredeyse üçte biri bu alanlarda beceri ve tecrübe sahibi olmamanın eksikliğini hissettiklerini ifade etmiştir.

Sığınmacıların yüzde 82.7'si uyruk ülkelerinde yaşarken çalışmaktadır. Uyruk ülkedeyken çocuk yaşta olan sığınmacılar bu hesaplamanın dışında tutulmuştur. Sığınmacıların uyruk ülkedeyken çalıştıkları sektörlerin başında yüzde 11.7'yle tekstil, ardından yüzde 9'la ticari hizmetler gelmektedir. Hayvancılıkla birlikte tarım ise yüzde 8.4'le üçüncü sıradadır. İnşaat ve beceri gerektiren zanaatların ikisi de yüzde 7.3'lük paya sahiptir. Sığınmacıların yüzde 6.7'si önceden girişimciyken yüzde 6.3'ü de masabaşı işlerde çalışmıştır. Yüzde 6'luk bir kitle ise uyruk ülkede ayakkabıcılık sektöründe çalıştığını ifade etmiştir. Sığınmacıların sadece yüzde 5.6'sı önceden vasıfsız işlerde çalışmıştır.

Şekil 30, uyruk ülkede tekstil sektöründe çalışan sığınmacıların yüzde 72'sinin Türkiye'ye geldikten sonra da aynı sektörde çalışmaya devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca uyruk ülkedeyken ayakkabıcılık, zanaatkarlık ve inşaat ustalığı gibi beceri gerektiren işlerde çalışan sığınmacıların büyük bölümü aynı sektörlerde çalışmaya devam etmektedir. Örnek vermek gerekirse, önceden ayakkabıcılık yapan sığınmacıların yüzde 60'ı Türkiye'de aynı alanda iş bulmuştur. Benzer şekilde, zanaatkarların yüzde 46'sı becerilerini Türkiye'deki iş piyasasına aktarmış, inşaat sektöründe çalışanların yüzde 44'ü de Türkiye'de aynı sektörde iş bulmuştur. Nitelikli işler için gereken becerilerin bu şekilde

aktarılmasının yanı sıra daha önce vasıfsız işlerde çalışanların yüzde 46'sının da Türkiye'de yine aynı alanda çalıştığını belirtmekte fayda vardır. Ancak bu sektördeki tutarlılık büyük ölçüde şu an her beş sığınmacıdan birinin vasıfsız işlerde çalışmasından kaynaklanıyor olabilir, çünkü mevcut durumda Türkiye'deki işgücü piyasasının talebi bu yöndedir.

Diğer yandan birçok sığınmacı uyruk ülkede edindikleri ve kullandıkları becerileri Türkiye'ye aktaramamıştır. Örneğin, uyruk ülkede sığınmacıların en çok çalıştığı ikinci sektör ticari hizmetlerdir. Daha önceden bu sektörde çalışanların yüzde 23'ü şu an vasıfsız işlerde çalışmaktadır. Yine uyruk ülkedeyken tarımda, girişimci olarak veya masabaşı işlerde çalışan insanların büyük bölümü diğer sektörlere kıyasla Türkiye'de iş bulamamıştır.

Şekil 30 – Uyruk ülkede ve Türkiye’de çalışılan sektörlerde değişiklik

Uyruk ülkede çalışılan sektör	Şu an çalışılan sektör																Önceki sektörde çalışan kişi sayısı
	Tekstil	Ticari hizmetler	Tarım	İnşaat	Beceri gerektiren zanaatlar	Girişimcilik	Masabaşı işler	Ayakkabıcılık	Vasıfsız işler	Ustalık	Beceri gerektiren hizmetler	Eğitim	İmalat	Hayvancılık	Konuk ağırlama hizmetleri	Çalışmıyor	
Tekstil	%72.0	%1.1	%0.9	%2.8	%3.1	%0.1	%0.0	%0.6	%7.5	%1.0	%1.1	%0.0	%2.4	%0.1	%1.6	%5.4	606
Ticari hizmetler	%9.6	%11.2	%3.6	%10.9	%7.5	%1.2	%0.2	%2.7	%23.6	%2.3	%0.8	%0.4	%4.7	%0.2	%3.9	%16.4	468
Tarım	%4.4	%2.8	%30.8	%9.3	%2.9	%0.2	%0.0	%0.0	%18.5	%0.4	%0.9	%0.0	%3.6	%0.6	%1.6	%23.6	377
İnşaat	%2.3	%1.0	%8.5	%43.9	%4.4	%0.1	%0.6	%0.3	%23.4	%2.8	%1.4	%0.0	%0.8	%0.3	%0.4	%9.8	374
Beceri gerektiren zanaatlar	%2.6	%4.1	%3.8	%8.0	%45.9	%0.3	%0.0	%0.8	%15.3	%3.6	%0.2	%0.0	%2.7	%0.7	%1.0	%11.0	371
Girişimcilik	%11.5	%9.0	%6.9	%10.8	%7.7	%2.6	%2.7	%2.3	%11.1	%2.1	%3.9	%0.8	%4.8	%0.1	%1.3	%22.0	342
Masabaşı işler	%7.0	%5.2	%3.6	%9.3	%5.2	%1.6	%4.7	%1.0	%14.8	%4.2	%3.6	%2.4	%4.0	%0.6	%1.4	%31.3	318
Ayakkabıcılık	%3.1	%3.8	%1.5	%4.7	%2.0	%0.6	%0.9	%59.6	%9.9	%0.2	%2.6	%0.0	%1.8	%0.9	%0.9	%6.6	311
Vasıfsız işler	%9.9	%0.6	%5.8	%8.5	%6.0	%0.2	%0.0	%1.4	%46.1	%1.6	%0.6	%0.0	%2.2	%1.4	%1.1	%14.8	295
Ustalık	%7.3	%6.4	%1.9	%7.2	%6.4	%0.2	%0.0	%0.7	%13.3	%38.3	%1.0	%0.0	%3.2	%0.2	%1.9	%11.8	253
Beceri gerektiren hizmetler	%5.3	%3.7	%0.7	%9.9	%4.8	%1.3	%1.0	%2.4	%17.7	%2.1	%34.8	%1.9	%1.3	%0.0	%1.1	%11.3	194
Eğitim	%2.9	%4.6	%3.7	%6.6	%3.2	%0.7	%2.6	%0.0	%11.7	%3.7	%2.2	%31.0	%3.2	%0.0	%2.5	%20.8	154
İmalat	%11.3	%5.6	%3.1	%10.9	%12.7	%0.0	%0.7	%0.0	%15.1	%6.5	%3.0	%0.0	%11.4	%0.0	%1.3	%18.5	91
Hayvancılık	%5.6	%3.5	%24.8	%2.0	%4.7	%0.0	%0.0	%0.0	%33.0	%0.0	%0.0	%0.0	%0.0	%4.0	%0.0	%22.4	55
Konuk ağırlama hizmetleri	%9.1	%1.3	%4.9	%7.5	%3.0	%0.0	%0.0	%1.5	%33.9	%0.0	%0.4	%0.0	%3.8	%0.0	%14.0	%20.5	37
Çalışmıyor	%17.5	%4.1	%8.5	%8.0	%7.2	%0.7	%0.4	%2.6	%14.2	%2.8	%3.5	%1.4	%4.0	%0.0	%2.7	%20.8	1070

2.3 Sözleşme Türü

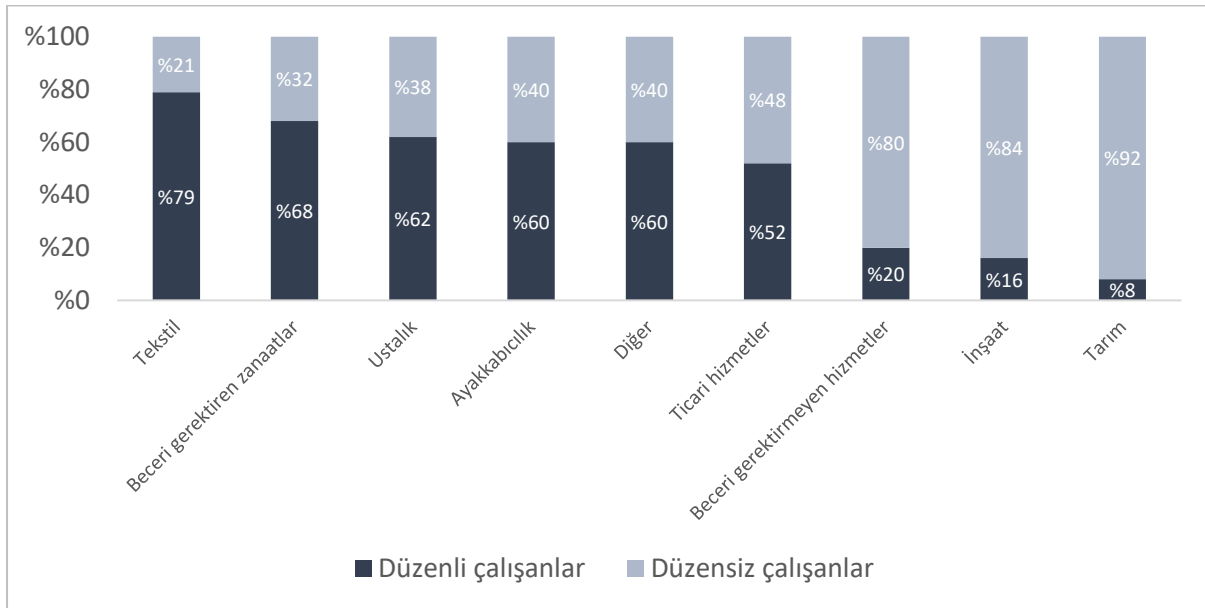
2.3.1 Süreklilik

İnceleme kapsamında “düzenli iş” sabit bir ücret ve mesai saatleri ile belirlenmiş işleri niteler. “Düzensiz iş” ise talebe göre çalışılan gün ve saat ile çalışma karşılığında alınan ücretin değiştiği işleri niteler. Düzensiz işlerde çalışanların iş güvencesi yok denecek kadar az olmakla birlikte, genellikle kışın aylarca çok az veya hiç gelir elde etmeksizin geçirmek zorunda kalabilmektedirler.

Genel olarak sığınmacıların yüzde 47’si düzenli, yüzde 53’ü ise düzensiz işlerde çalışmaktadır. Düzenli işlerde çalışanların çoğu düzenli olarak maaş alan çalışan olarak işe alınmıştır; az bir kısmı da kendi kurdukları işte çalışmaktadır. Düzensiz işlerde çalışanların çoğu gündelik veya bağımsız işçi olarak çalıştırılmaktadır. Düzensiz işlerde çalışan ve dolayısıyla daha muhtaç durumda ve mevsimsel yardımlara bağımlı olanlar arasında SUY yararlanıcıları, ileri yaştaki sığınmacılar, okuma yazma bilmeyenler ve Türkçe bilgisi çok temel düzeyde olanlar sayılabilir.

Sektöre göre bakıldığında, düzenli işlerde çalışan sığınmacıların en fazla tekstil sektöründe olduğu görülmektedir (yüzde 79). Ayrıca, beceri gerektiren zanaatlar (örneğin, usta), ayakkabıcılık ve ticari hizmetler sektörlerinde istihdam edilen sığınmacıların çoğu da düzenli işlerde çalışmaktadır. Diğer yandan, tarım sektöründe çalışan sığınmacıların çok az bir kısmı düzenli işe sahiptir (yüzde 8). Bunun yanı sıra, inşaat ve vasıfsız işler sektöründe çalışan sığınmacıların büyük çoğunluğu düzensiz işlerde çalışmaktadır.

Şekil 31 – Düzenli işler, sektöre göre

Batı illerinde yaşayan sığınmacıların düzenli çalışan olarak işe alınma olasılığı Güney illerinde yaşayan sığınmacılara göre en az iki kat fazladır. Orta Anadolu’da sığınmacıların yarısından biraz fazlası düzenli işlerde çalışmaktadır. Düzensiz işlerde çalışmada en büyük pay Mersin ve Samsun illerindedir (sırasıyla yüzde 93 ve yüzde 89); üçüncü sırada ise Şanlıurfa gelmektedir (yüzde 78). Bu durum, bu illerde yaşayan sığınmacıları iş gücü piyasasındaki dalgalanmalar karşı oldukça savunmasız bırakmaktadır.

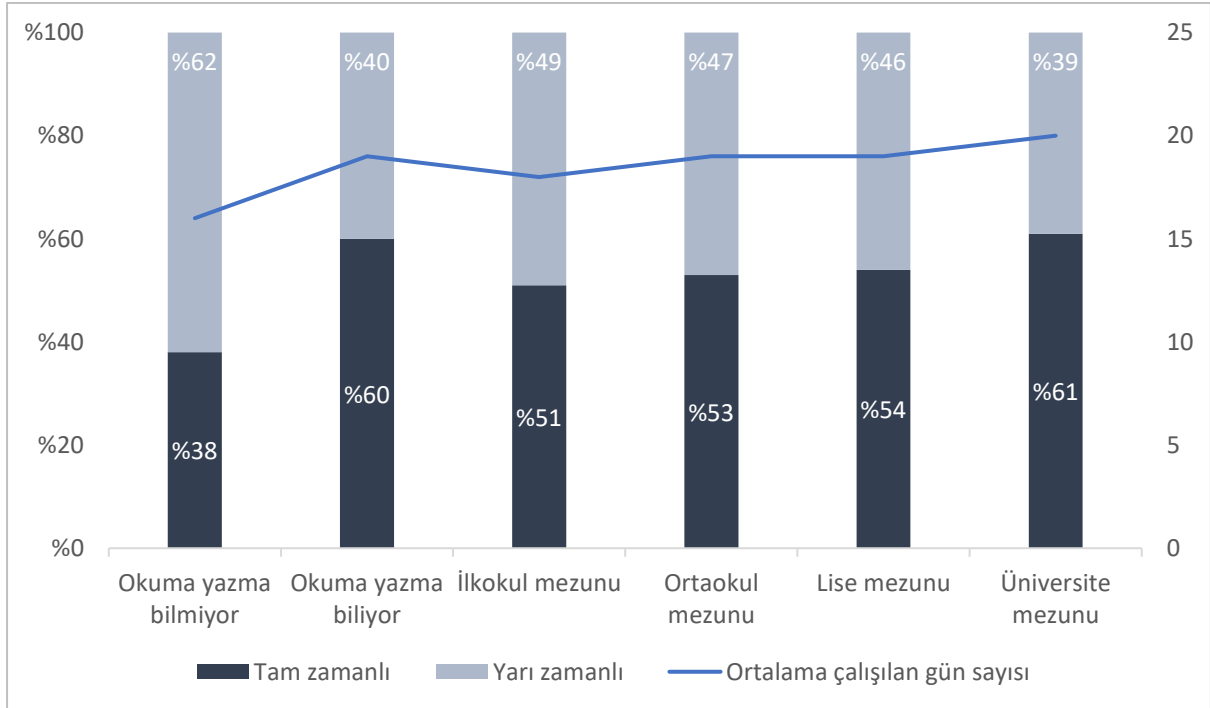
2.3.2 Çalışma Saatleri

Sığınmacılar ayda ortalama 18 gün çalışmaktadır. Tam zamanlı çalışan sığınmacıların oranı ise yarıdan biraz fazladır (yüzde 52).²⁰ Yarı zamanlı çalışan sığınmacıların, daha düşük ücret aldıkları için tam zamanlı çalışanlara göre daha muhtaç durumda ve dışardan gelen yardımlara daha bağımlı olmaları beklenmektedir. Sadece yarı zamanlı çalışan nüfus grupları arasında SUY yararlanıcılarının ve yalnızca temel düzeyde Türkçe bilenlerin olduğu tespit edilmiştir.

Düzensiz işlerde çalışanlar ayda ortalama 16 gün, düzenli işlerde çalışanlar ise 22 gün çalışmaktadır. Yine, düzensiz işlerde çalışanların sadece yüzde 30'u tam zamanlı çalışırken bu oran düzenli işlerde çalışanlarda yüzde 77'dir.

Anket sonuçları çalışma saatleri ile çalışan kişinin eğitim seviyesi arasından doğrudan bir bağlantı olduğunu göstermektedir. Okuma yazma bilmeyen sığınmacılar anket yapılmadan önceki ay ortalama 16 gün, ilkokul mezunu sığınmacılar 18 gün ve ortaokul ya da lise mezunu olan sığınmacılar 19 gün çalışmıştır. Bir ayda çalıştıkları gün sayısı en fazla olanlar ise üniversite diploması olan katılımcılardır (anket yapılmadan önceki ay 20 gün). Bu bulgularla uyumlu olarak eğitim seviyesi ne kadar yükselirse tam zamanlı çalışan kişilerin oranı da aynı ölçüde artmaktadır. Tam zamanlı çalışan ve okuma yazma bilmeyen sığınmacıların oranı yüzde 38'ken tam zamanlı çalışan ve üniversite diploması olan sığınmacıların oranı yüzde 61'dir. Örgün eğitim almamış olan ancak okuma yazma bilen sığınmacılarda ise istisnai bir durum gözlenmiştir. Bu sığınmacıların yüzde 60'ı tam zamanlı çalışmaktadır.

Şekil 32 – Tam ve yarı zamanlı işler, (çalışanların) eğitim seviyesine göre çalışılan ortalama gün sayısı

Bölgesel analizler Batı illerindeki sığınmacıların ayda ortalama 20 gün çalıştığını, ancak Güney illerde bu oranın sadece 17 gün olduğunu göstermektedir. Bu durum büyük olasılıkla bu bölgedeki ücretleri etkilemektedir. Ayrıca, tam zamanlı çalışan katılımcı oranı Güney illerde en düşük seviyededir (yüzde 44). Batı illerinde ise bu oran yüzde 63'tür.

²⁰ "Tam zamanlı çalışma" ayda 22 gün veya daha fazla; "yarı zamanlı çalışma" ise ayda 1 ila 21 gün arası çalışmak olarak tanımlanmıştır.

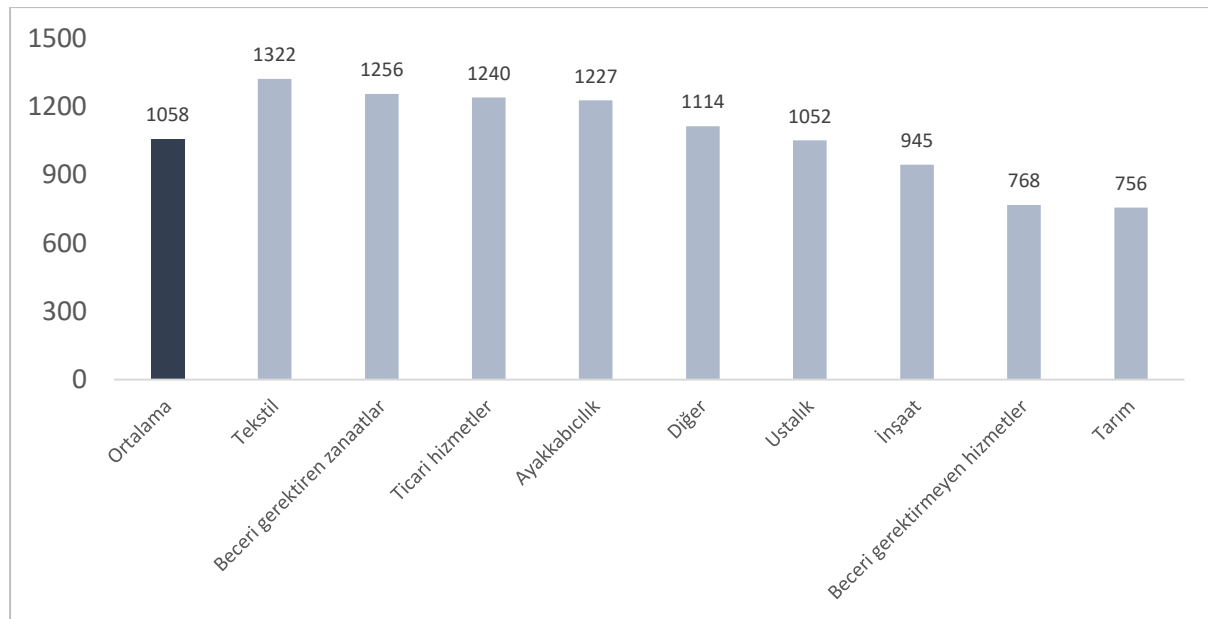
İl nezdinde bakıldığında, aylık çalışılan gün sayısı 13 günle en düşük Şanlıurfa'da ölçülmüştür. Bursa'da ise ortalama 23 gün çalışılmaktadır. Şanlıurfa, Mardin ve Samsun'daki katılımcıların üçte birinden azı anket yapılmadan önce tam zamanlı çalışmıştır. Buna ek olarak Şanlıurfa'da beş gün veya az çalışan katılımcı oranı oldukça yüksektir (yüzde 38).

2.4 Gelir

Ankete dahil edilen 19 ilde sığınmacıların aldıkları aylık ortalama ücret 1058 TL'dir. İncelemeler yarı zamanlı çalışan sığınmacıların tam zamanlı çalışan sığınmacılardan çok daha az ücret aldığını teyit etmektedir (739 TL'ya karşın 1351 TL). Aynı şekilde, düzensiz işlerde çalışanlar da düzenli işlerde çalışanlardan az kazanmaktadır (837 TL'ya karşın 1312 TL). Daha düşük ortalama ücret alan nüfus grupları arasında kadınlar (1025 TL; erkekler ise 1064 TL), SUY yararlanıcıları (1024 TL; yararlanıcı olmayanlar ise 1102 TL), okuma yazma bilmeyenler (899 TL; okuma yazma bilenler ise 1076 TL) ve ileri yaştaki bireyler (778 TL; 24-40 yaş arası bireyler ise 1099 TL) sayılabilir.

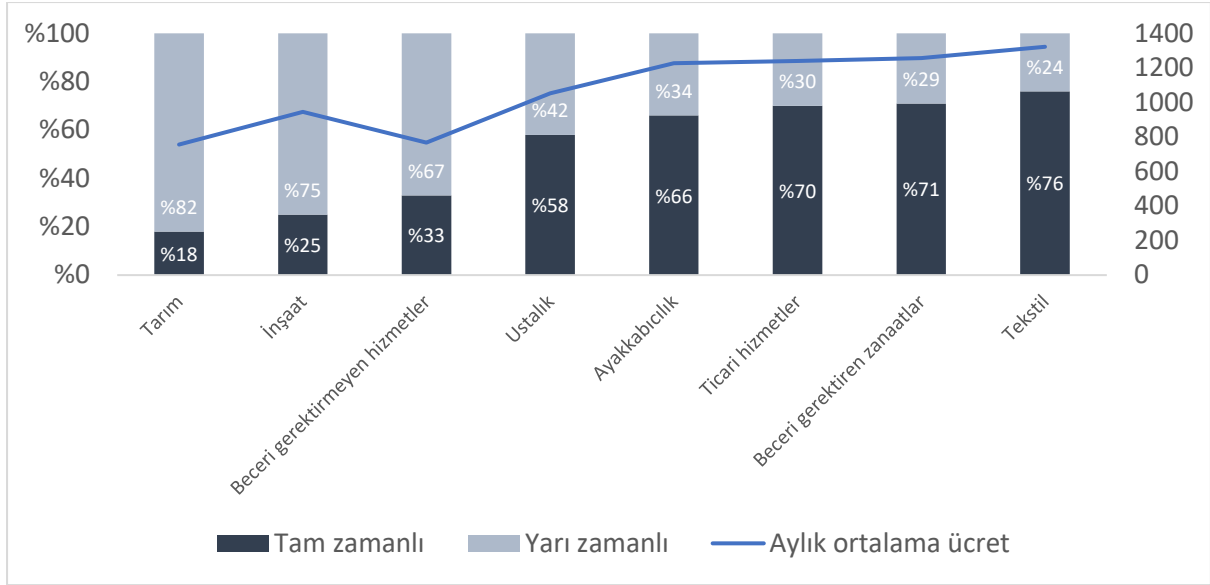
En yüksek aylık ortalama ücret tekstil sektöründe çalışan sığınmacılarda ölçülmüştür (1322 TL). Ardından beceri gerektiren zanaatlarla uğraşanlar (1256 TL) ve ticari hizmetlerde çalışanlar (1240 TL) gelmektedir. Tekstil sektörü, hayat pahalılığının da yüksek olduğu Batı illerinde en çok çalışan istihdam eden sektörlerden olduğu için bu bulgu önemlidir. Öne çıkarılması gereken bir başka bulgu ise beklenmedik şekilde katılımcıların ayakkabıcılık işi ile uğraşarak da kısmen yüksek gelir elde etmesidir (1227 TL). Ayakkabıcılık sektörü en yüksek ortalama gelir getiren dördüncü sektördür. En düşük ücretler tarım (756 TL) ve vasıfsız işlerde (768 TL) görülmektedir.

Şekil 33 – Aylık gelir (TL), ortalama ve sektöre göre

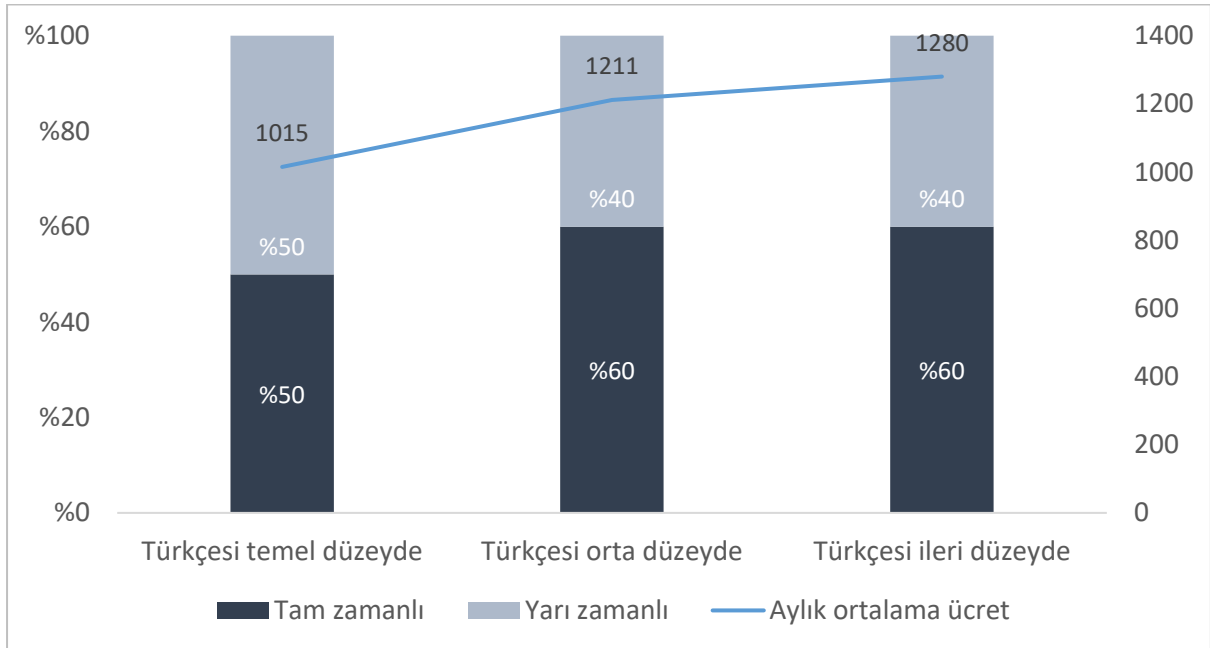
Ancak sektöre göre gelir düzeyi sığınmacıların yarı zamanlı veya tam zamanlı çalışmasıyla yakından ilgilidir. Anket yapılmadan önceki ay çalışılan ortalama gün sayısı tarım sektöründe 14, tekstil sektöründe 21'dir. Bu fark, tarım ve vasıfsız işler sektöründeki ücretlerin düşük olduğunun değil, işin daha düzensiz olduğunu ve daha az kişinin bu işlerde tam zamanlı çalıştırıldığını göstermektedir. Bu açıdan istisnai olan tek sektör inşaat sektörüdür. Bu sektörde ücretler tarım ve vasıfsız iş sektörlerinden yüksektir, fakat her dört sığınmacıdan biri tam zamanlı çalıştırılmaktadır.

Şekil 34 – Aylık gelir, sektöre ve işin düzenli olup olmamasına göre

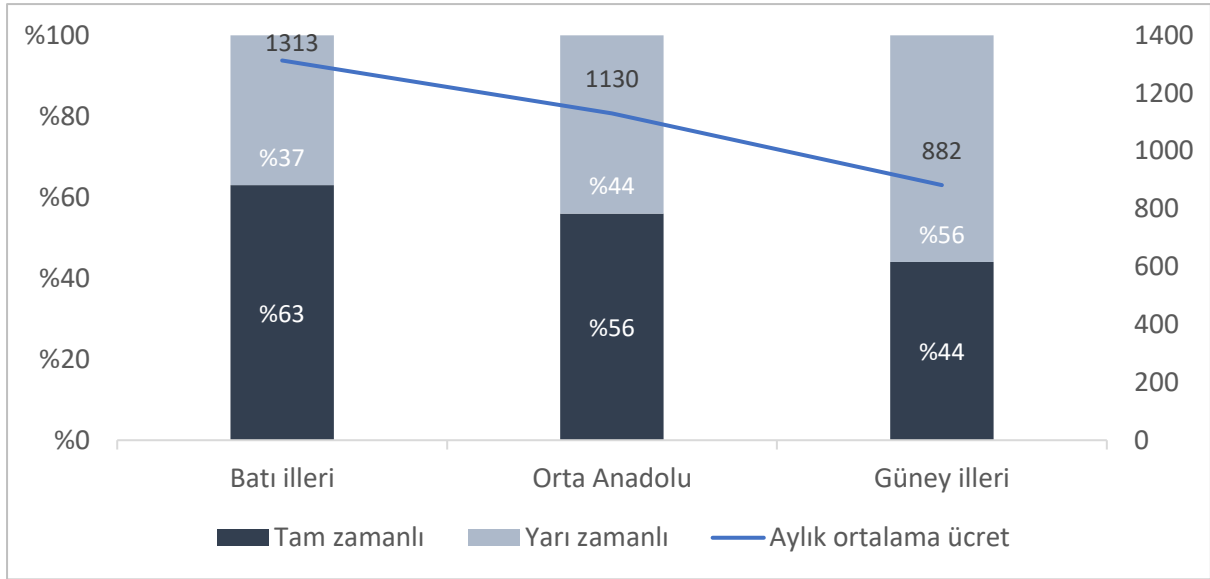
İleri düzeyde Türkçe bilen sığınmacılar daha yüksek ücret almaktadır. Orta düzey bilenlerin kazandığı ortalama ücret 1211 TL'ken ileri düzey bilenler 1280 TL kazanmaktadır. Bu noktada her iki grupta da tam zamanlı ve yarı zamanlı çalışanların aynı oranda olduğunu belirtmek gerekir. Dolayısıyla, ileri düzeyde dil bilmenin gelir seviyesini olumlu etkilediği söylenebilir.

Şekil 35 – Aylık gelir (TL), Türkçe dil seviyesine ve işin düzenli olup olmamasına göre

Sığınmacıların ücretleri arasında bölgeden bölgeye önemli farkların olduğu görülmüştür. Batı illerinde ücretler (1313 TL) Güney illerindekinin (882TL) neredeyse iki katıdır. Bu fark iki bölge arasındaki hayat pahalılığındaki farkı ile doğru orantılı olduğu gibi sözleşme türüyle de alakalıdır. Batı illerinde sığınmacıların yüzde 63'ü tam zamanlı çalışırken bu oran Güney illerinde yüzde 44'tür. Benzer şekilde Güney illerindeki sığınmacılar düzensiz işlerde çalışmaya daha meyillidir. İllere göre ortalama ücret 589 TL ile en düşük Şanlıurfa'da (burada sığınmacıların yüzde 31'i tam zamanlı çalışmaktadır) ve 1343 TL ile en yüksek Kocaeli'de ölçülmüştür (burada sığınmacıların yüzde 61'i tam zamanlı çalışmaktadır).

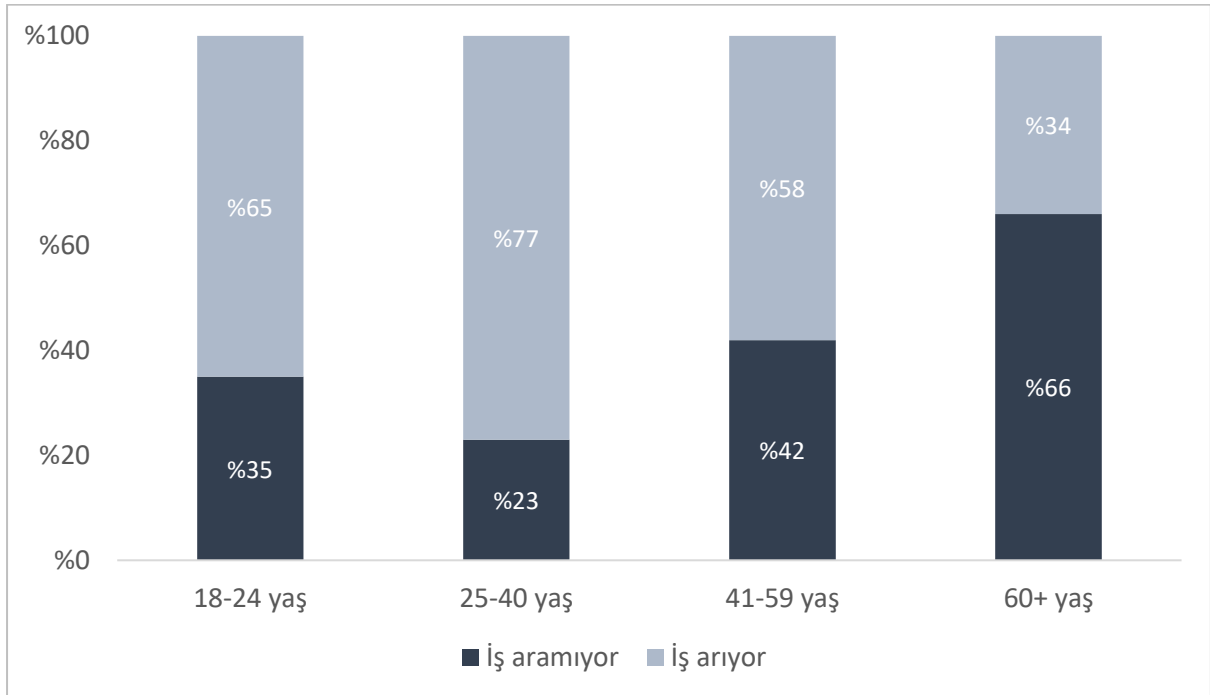
Şekil 36 – Aylık gelir (TL), bölgeye ve işin düzenli olup olmamasına göre

2.5 İşsizlik

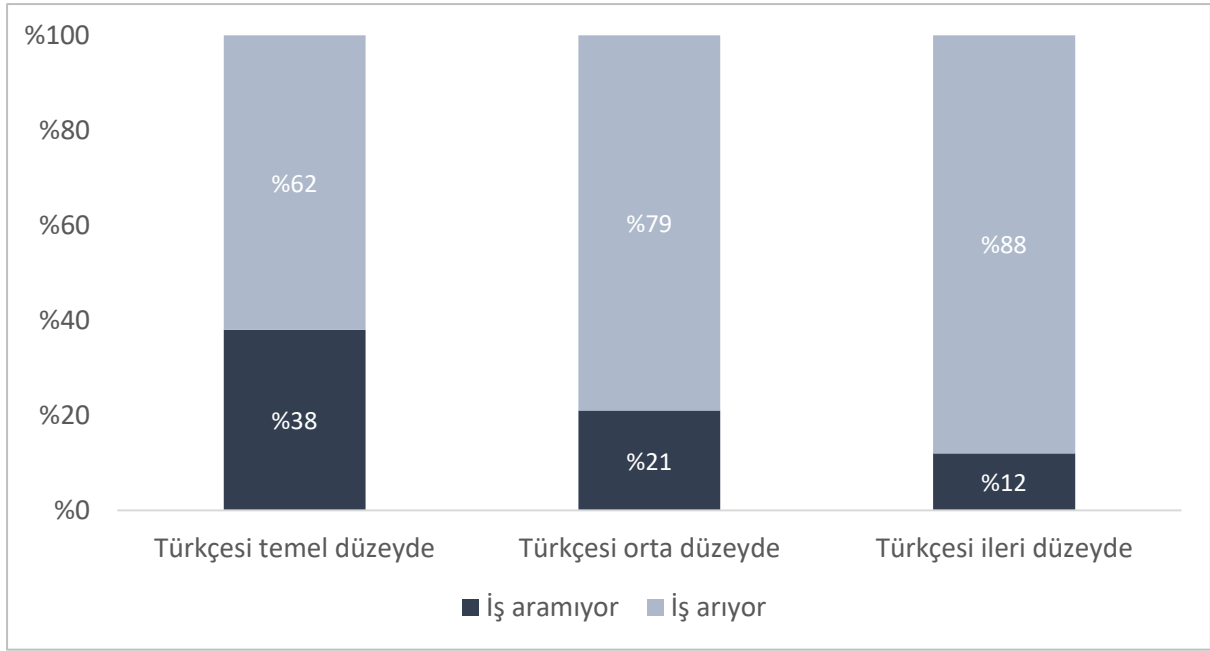
Katılımcılardan işsiz olan yüzde 16'lık kesimin yüzde 56'sı son 12 ay içinde aktif olarak iş aradıklarını ifade etmiştir. Yaş gruplarına göre bakıldığında 25-40 yaş arasındakilerin iş aramada en aktif grup olduğu görülmüştür. İkinci sırada 18-24 yaş arasındaki sığınmacılar gelmektedir. 60 yaş üstü sığınmacılar ise en az aktif olan gruptur.

Şekil 37 – İşsizlik ve aktif iş arama, yaş gruplarına göre

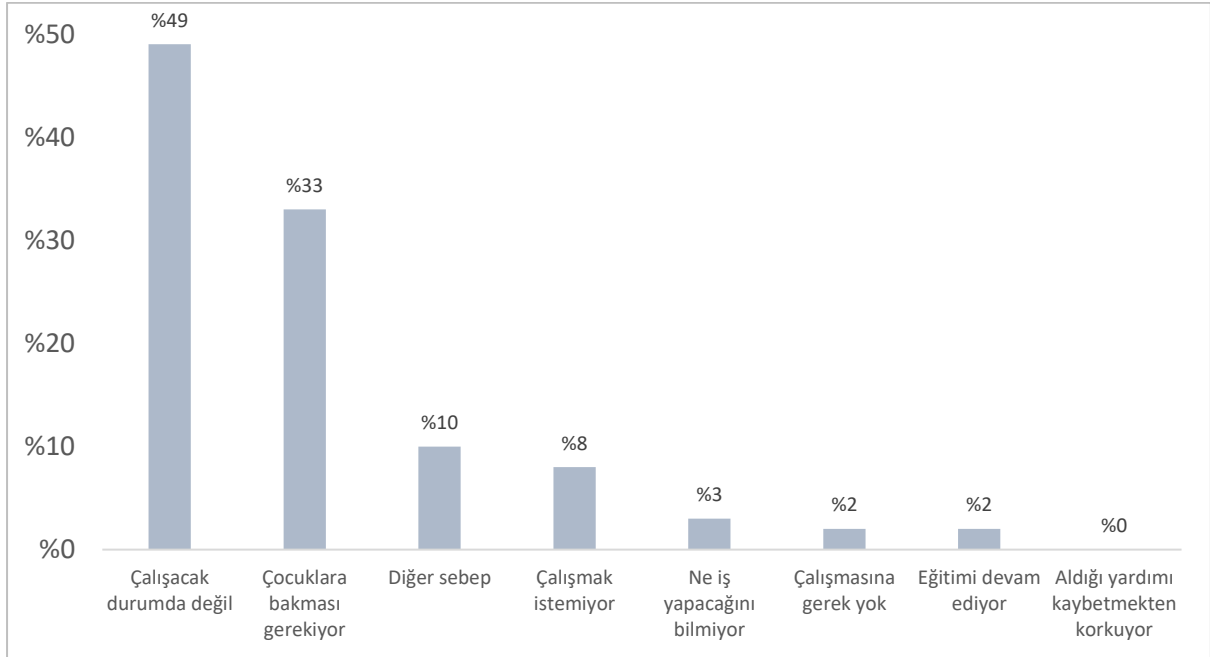
Türkçeyi iyi bilen işsiz sığınmacılar iş aramaya Türkçesi başlangıç düzeyinde olanlardan en az üç kat daha meyllidir. Bu bulgu, aynı zamanda, Türkçeyi ileri düzeyde bilenlerin istihdam oranının yüksek olmasını da açıklayabilir.

Şekil 38 – İşsizlik ve aktif iş arama, Türkçe dil seviyesine göre

Sığınmacılara neden iş aramadıkları sorulduğunda neredeyse yarısı çalışabilecek durumda olmadıklarını ifade etmiştir. Bu cevabı verenlerin yüzde 75'i erkektir. Üçte birlik bir kitle ise çocuklara bakmaları gerektiği için çalışamayacaklarını belirtmiştir. Bu cevabı verenlerin de yüzde 82'si beklendiği üzere kadındır. Sadece yüzde 8'lik bir grup çalışmak istemediklerini, yüzde 2'lik bir grup ise eğitim aldıkları için çalışmadıklarını veya çalışmaya ihtiyaçları olmadığını dile getirmiştir. Aldıkları yardımı kaybetmekten korktukları için iş aramadıklarını söyleyen olmamıştır.

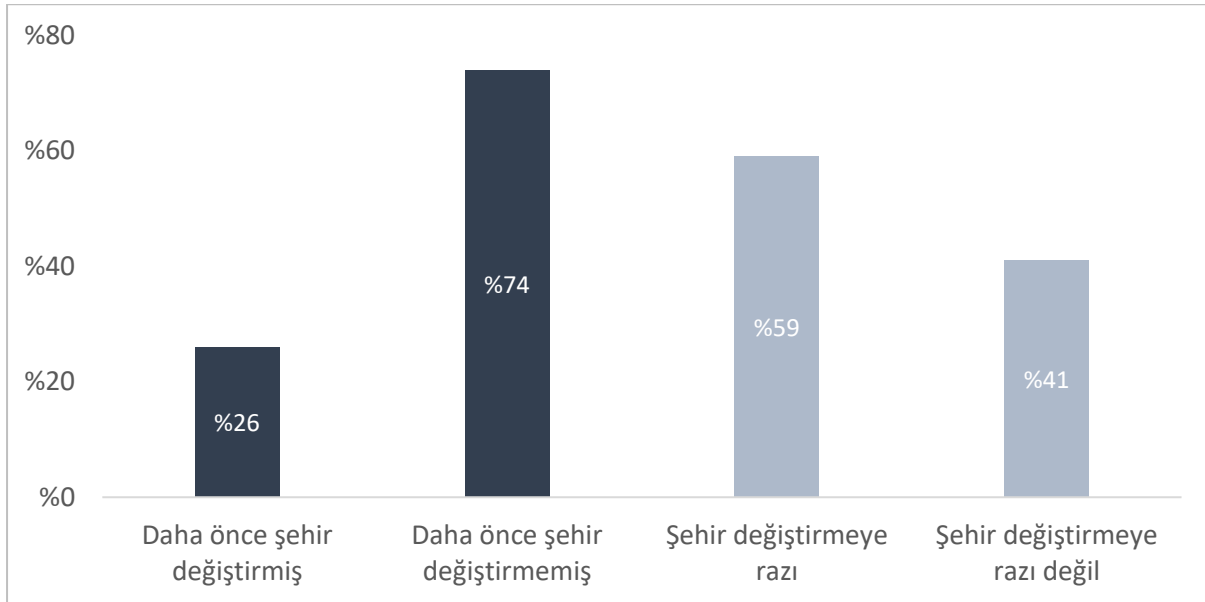
Şekil 39 – İşsiz katılımcıların aktif şekilde iş aramama sebepleri, çoktan seçmeli

2.6 İş için taşınma²¹

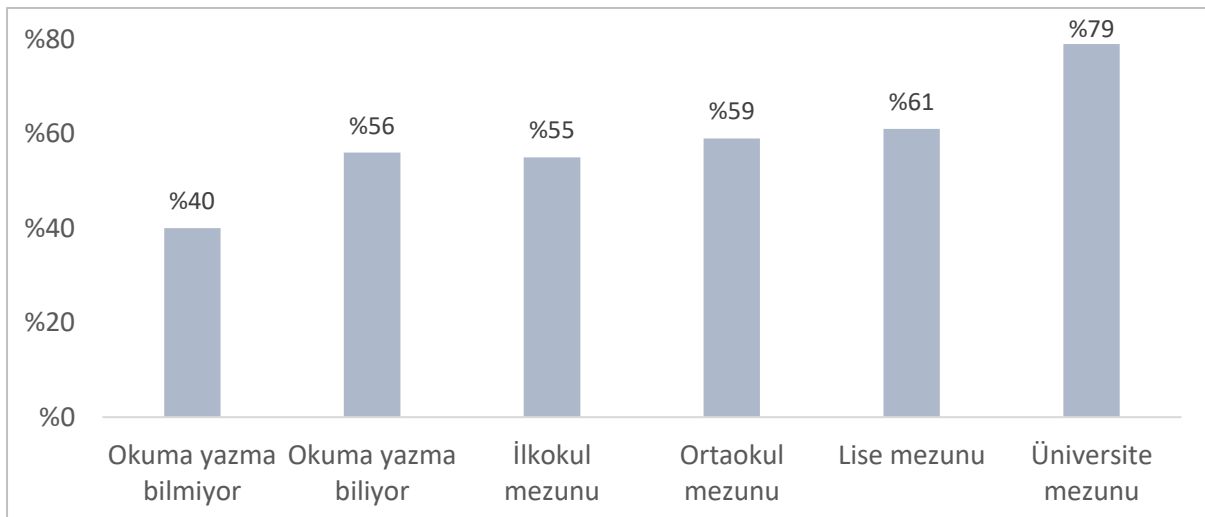
Her dört katılımcıdan sadece biri daha önce iş için şehir değiştirmiştir, ancak katılımcıların yüzde 59'u gelecekte gerekirse buldukları yerden taşınabileceklerini ifade etmektedir. Bu da sığınmacıların hareketliliğinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Erkeklerin, yararlanıcı olmayanların, gençlerin ve Güney illerinde yaşayan sığınmacıların hareketlilik kapasitesi daha yüksektir.

Şekil 40 – İş fırsatları için taşınma

Aynı zamanda, eğitim seviyesinin yüksekliği ile hareketlilik kapasitesinin yüksekliği arasında güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Üniversite mezunu sığınmacılar gelecekte iş için taşınabileceklerini söylemeye okuma yazma bilmeyen sığınmacılardan iki kat fazla yatkındır.

Şekil 41 – Eğitim seviyesine göre hareketlilik

Taşınmak istemediklerini ifade eden sığınmacıların çoğu (yüzde 83) yeni bir şehre ve hayat tarzına uyum sağlamayabilecek olmanın bu kararlarını değiştirmede etkili olabileceğini ifade etmiştir.

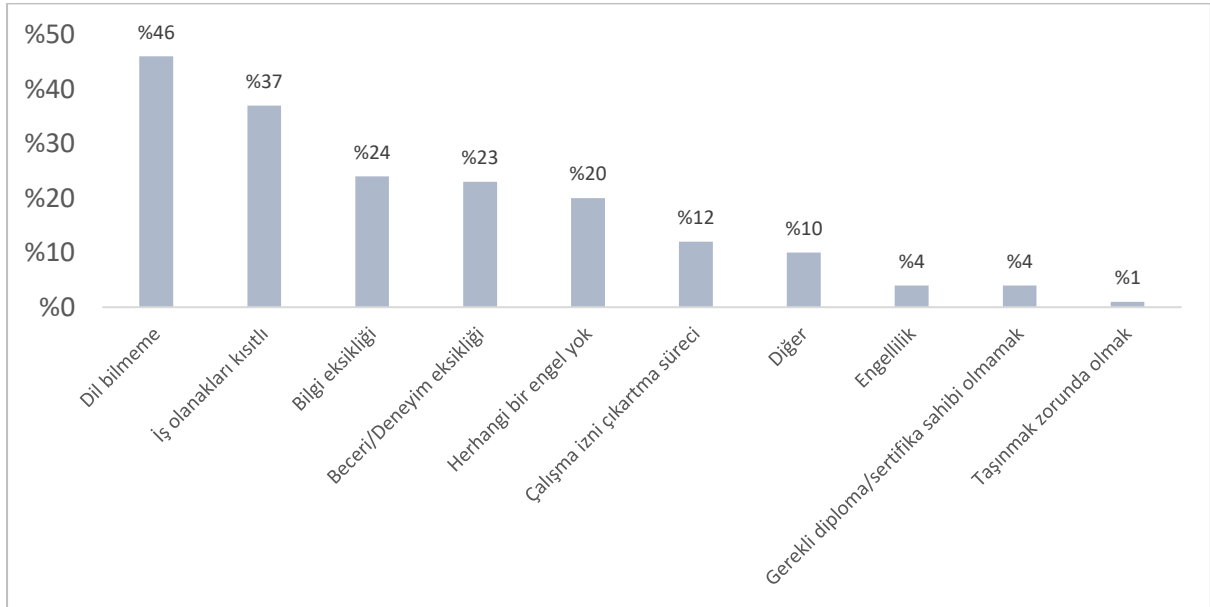
²¹ İş için taşınmayla ilgili soru anketin ileri aşamalarında sorulmaya başlanmıştır. Dolayısıyla örneklem boyutu daha küçüktür (2559) ve il nezdinde temsil kabiliyetine sahip değildir.

3. Sığınmacıların Kendi Kendilerine Yetebilirliğini Arttırma

3.1 İstihdamın önündeki engeller

Türkiye’de iş bulmanın önündeki esas engellerin ne olduğu sorulduğunda sığınmacıların neredeyse yarısı dil engelini vurgulamıştır. Türkçe bilmemenin kendileri için engel teşkil ettiğini söyleyen katılımcıların çoğu (yüzde 84) temel, yüzde 14’ü orta, yüzde 2’si de ileri düzey Türkçe bilgisine sahiptir. Ancak, dil seviyelerine (temel, orta, ileri düzey) göre yapılan analiz sonuçları Türkçe bilgisi kısıtlı olan katılımcıların yarısının bunun iş bulmalarına engel olmadığını düşündüğünü göstermektedir. Özellikle tarım, ticari hizmetler, ayakkabıcılık ve vasıfsız işlerde çalışanlar için az Türkçe bilmek diğer sektörlerde olduğu kadar engel teşkil etmemektedir. Ayrıca, dil bilmemenin engel teşkil ettiğini söyleyenlerin oranı özellikle İstanbul’da oldukça yüksektir (yüzde 74). Mersin’de ise bu oran sadece yüzde 3’tür.

Şekil 42 – İstihdamın önündeki temel engeller, çoktan seçmeli

Genelde sığınmacıların yüzde 37’si yeterince iş olanığının olmamasının istihdama engel olduğunu söylerken bu oran üniversite diploması olan ve Orta Anadolu ile Güney illerde yaşayan sığınmacılar arasında daha yüksektir (bu iki bölgede de ölçülen oran yüzde 42; Batı illerinde ise yüzde 25’tir). Özellikle Kahramanmaraş, Kilis, Konya, Hatay ve Mardin’de katılımcıların yarısından çoğu iş olanaklarının kısıtlı olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, bilgiye erişimin de Orta Anadolu ve Güney illerde, özellikle de Konya’da (katılımcıların yüzde 48’i tarafından dile getirilmiştir) önemli engellerden biri olduğu tespit edilmiştir.

Yeterli becerilere sahip olmamanın istihdama engel olduğunu söyleyen yüzde 23’lük grubun çoğu örgün eğitim almamıştır (nerdeyse yüzde 30). Üniversite diploması olan sığınmacıların yüzde 16’sı bu eksikliğin istihdama engel teşkil ettiğini düşünmektedir. Bunun sebeplerinden bir tanesi Türkiye’deki akreditasyon sisteminden kaynaklanan zorluklardır. Böyle düşünen sığınmacıların çoğu diploma/sertifika sahibi olmamanın istihdama engel olduğunu ifade etmiştir. Bu sebeple eğitilmiş kişiler önceden çalıştıkları sektörde iş bulamadıklarını ve bu yüzden daha az, fakat farklı beceri gerektiren işler yapmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Sonuç olarak, eğitilmiş katılımcılar erişebildikleri iş fırsatları için yeterli beceriye sahip olmadıklarını rapor etmektedir.

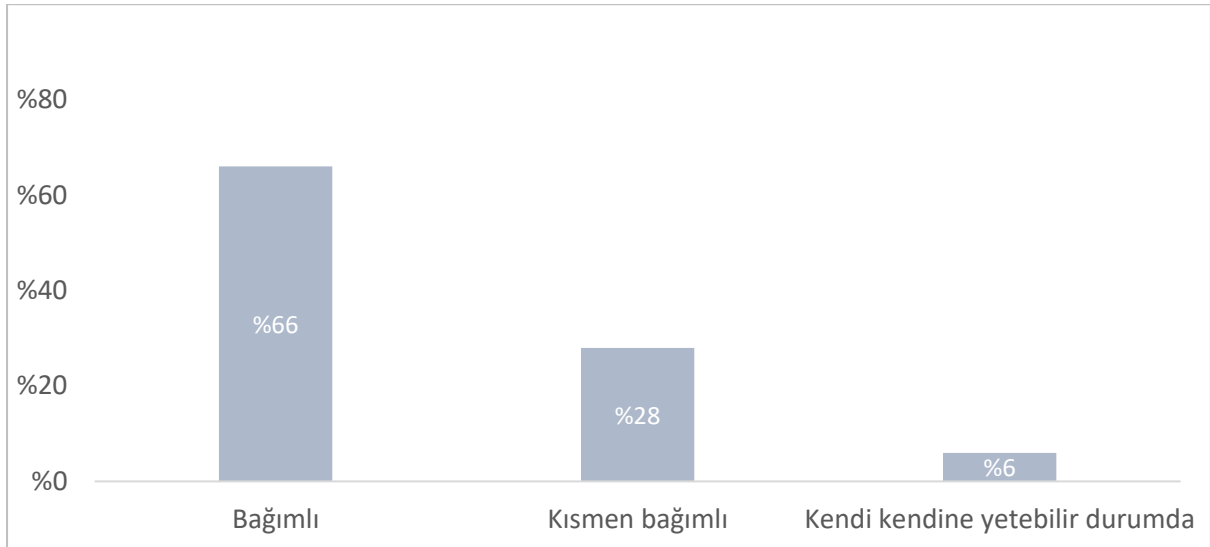
Çalışan sığınmacıların sadece yüzde 3'ünün çalışma izni olmakla birlikte yalnızca yüzde 12'lik bir kitle bunun istihdama engel olduğunu belirtmiştir. Böyle düşünenlerin çoğu Orta Anadolu'da yaşamaktadır (yüzde 21). Güney illerinde ise bu oran yüzde 8'dir. Özellikle Konya, İzmir ve Kayseri'de her dört katılımcıdan biri çalışma iznine sahip olmamanın kendileri için sıkıntı yarattığını ifade etmiştir.

Sadece yüzde 4'lük bir kitle resmi diploma/sertifika sahibi olmamanın istihdama engel olduğunu rapor etmiştir. Bu da Türkiye'de sığınmacılar için iş fırsatlarını arttırmada odaklanılması gereken noktanın sığınmacılara eğitim olanakları sunmak değil, sığınmacıların Türkçe dil becerilerini geliştirmek ve iş yaratmak olduğunu göstermektedir.

3.2 Bağımlılık

İncelemeler sığınmacıların sadece yüzde 6'sının kendi kendine yetebilir olduklarını değerlendirdiğini göstermektedir. Dışarıdan yardıma kısmen bağımlı olanların oranı yüzde 28, tamamen bağımlı olanların oranı ise yüzde 66'dır. Hane reisinin kadın olduğu haneler, SUY yararlanıcıları, düzensiz işlerde çalışanlar ve 60 yaş üstü bireyler kendilerini dışarıdan yardıma daha bağımlı hissetmektedir.

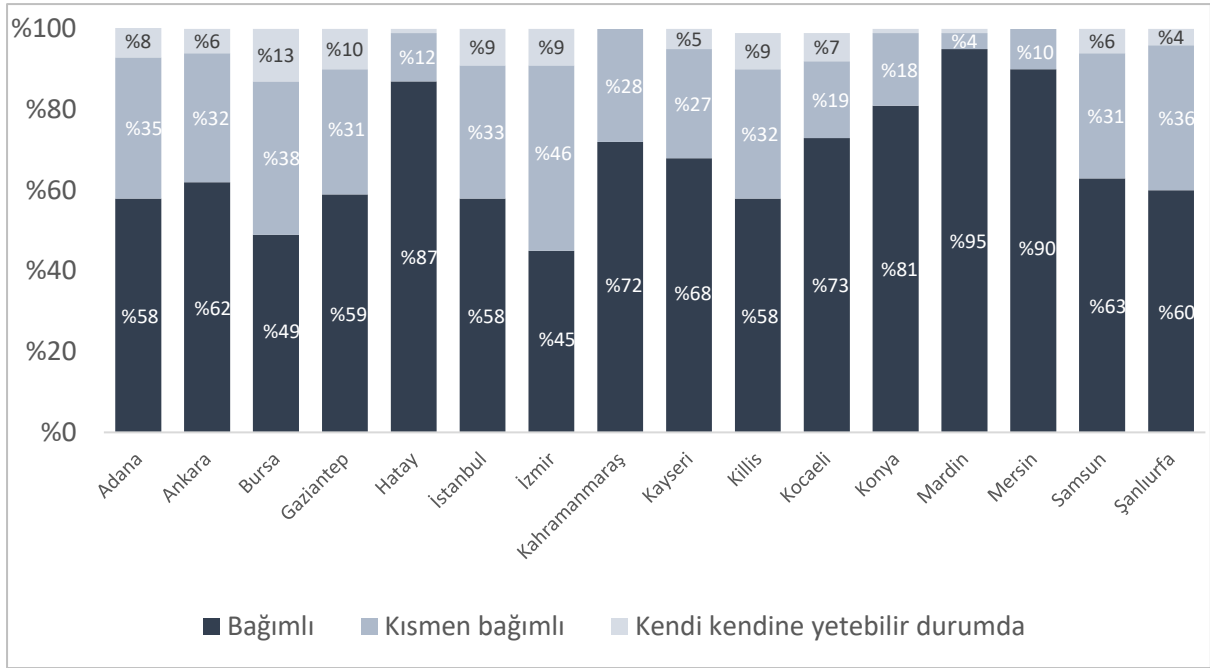
Şekil 43 – Dışarıdan yardıma bağımlılık

Toplamda Güney illerdeki katılımcıların yüzde 71'i dışarıdan yardıma bağımlı olduklarını düşünmektedir. Bu oran Orta Anadolu'da yüzde 69, Batı illerinde ise yüzde 56'dır. Bu algıya özellikle Mardin'de yoğun olarak rastlanmıştır. Bu ilde yaşayan sığınmacıların neredeyse tümü kendilerini dışarıdan yardıma bağımlı hissetmektedir (yüzde 95). Bu oran, Mardin'de yaşayan sığınmacıların ortalama gelirinin düşük olmasıyla da bağlantılıdır. Ayrıca, Mardin'de dışarıdan sağlanan yardım, Gaziantep, İstanbul ve Ankara gibi illere kıyasla oldukça kısıtlıdır. Benzer şekilde Mersin ve Hatay'da da bağımlılık algısı yüksektir (sırasıyla yüzde 90 ve yüzde 87). En düşük bağımlılık algısına sahip iller İzmir ve Bursa'dır.

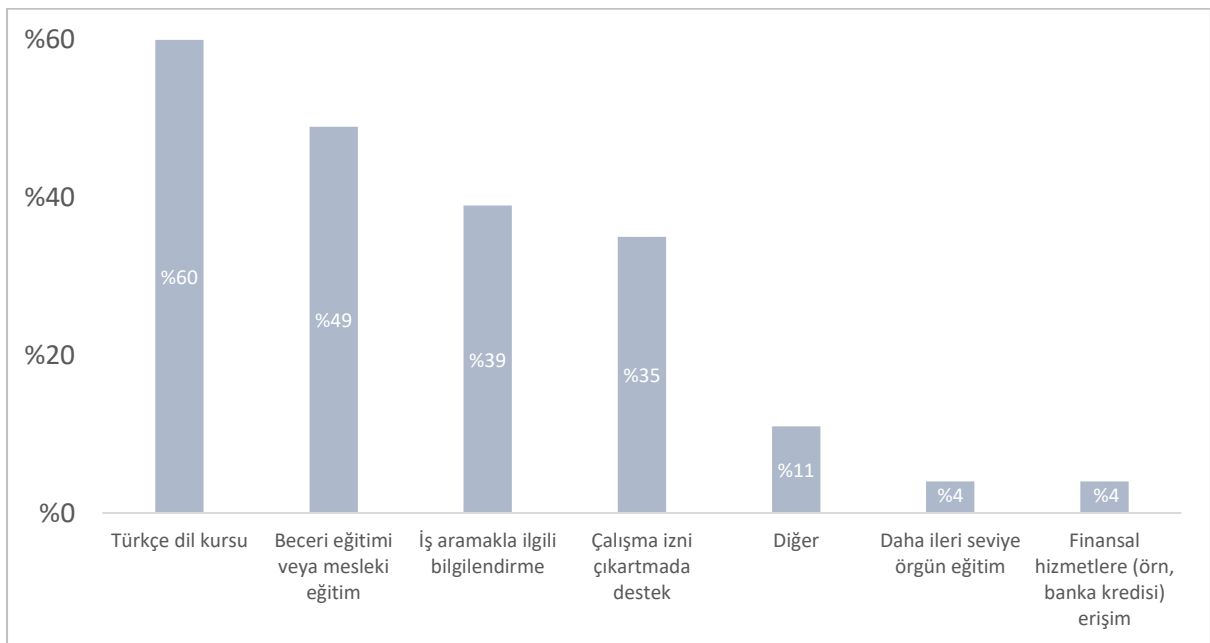
Şekil 44 – Dışarıdan yardıma bağımlılık, illere göre

3.3 Talep edilen destek

İş bulmak için en çok talep edilen destek Türkçe dil kursudur. Katılımcıların yüzde 60'ı bu ihtiyaca dikkat çekmiştir. Türkçe dil kursu talep edenlerin oranı Batı illerinde daha yüksektir (yüzde 66; Orta Anadolu'da ise bu oran yüzde 52'dir). İl olarak bakıldığında ise bu alanda destek talebi en çok Mardin'den (yüzde 79), ardından Bursa, Kilis ve Şanlıurfa'dan gelmektedir (üç ilde de yüzde 74). Kayseri ve Kahramanmaraş'ta sığınmacıların sadece sırasıyla yüzde 26'sı ve yüzde 35'i istihdam olanaklarını arttırmak için dil kursunu almanın önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Bu talepte bulunanların çoğu halihazırda çalışmakta olan ve Türkiye'de en fazla dört yıldır bulunan sığınmacılardır.

Şekil 45 – İş bulmak için ihtiyaç duyulan destek, çoktan seçmeli

Neredeyse her iki sığınmacıdan biri istihdam olanaklarını arttırmak için beceri geliştirme kurslarına veya mesleki eğitime ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Bu yönde talepler özellikle Kilis'te (yüzde 69), ardından Ankara, İzmir ve Şanlıurfa'da yoğun olarak kaydedilmiştir. Bu illerde her üç sığınmacıdan ikisinin böyle bir talebi olmuştur. Tam tersine Samsun'da daha fazla eğitim alma talebi oldukça düşüktür (yüzde 5). Özellikle İzmir ve Konya'daki sığınmacılar iş bulmak için daha fazla bilgilendirmeye ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Çalışma izinleri için en fazla destek talep edilen iller de yine bu illerdir (sırasıyla yüzde 68 ve yüzde 59). Finansal hizmetlere erişim için destek talebi Hatay hariç (yüzde 15) genel olarak düşük ölçülmüştür.

Değerlendirme ve Sonuç

Geçim kaynakları anketi sığınmacıların Türk işgücü piyasasına katılımıyla ilgili bilgi edinmeyi ve katılımı kolaylaştıran ve sınırlayan temel faktörleri tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu rapora dahil edilen verilerin tümü anket için seçilen illerdeki SUY başvuruları açısından temsil kabiliyetine sahiptir. Dolayısıyla Türkiye'deki 400,000 sığınmacı ailenin sahip oldukları kapasiteye ve karşılaştıkları zorlukların kavranmasını sağlamaktadır.

Veriler sığınmacı hanelerin yüzde 84'ünde çalışan bir hane üyesi olduğunu, ancak bu kişilerin yalnızca yüzde 3'ünün çalışma izninin bulunduğunu göstermektedir. Sığınmacılar ayda ortalama 18 gün çalışmaktadır. Tam zamanlı çalışanların oranı ise yarımından biraz fazladır. Çalışılan sektör, işin düzenliliği ve ücretler bölgeden bölgeye oldukça farklılık göstermekle birlikte bu üç unsurun birbiriyle bağlantılı olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, tekstil sektöründe işler büyük oranda düzenlidir. Çalışanların yüzde 79'u sabit bir işte çalışmaktadır. Dolayısıyla bu sektörde çalışanların maaşı ortalamanın üstündedir (aylık 1,332 TL'ye karşılık 1,058 TL). Diğer yandan, tarım sektöründe çalışanların sadece yüzde 8'i düzenli bir pozisyonda istihdam edilmiştir ve bu sektörün aylık ortalama ücreti yalnızca 756 TL'dir. Bu da her üç sığınmacıdan birinin tekstil sektöründe çalıştığı Batı illerinde işlerin daha düzenli ve ücretlerin daha yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Tarım faaliyetlerinin yoğunlaştığı Güney illerinde (örneğin Mersin'de her dört sığınmacıdan biri tarımda çalışmaktadır) aylık ortalama ücretler sadece 882 TL'dir. Bölgeler arasında bu farklılıklar ışığında, **sığınmacıların işgücü piyasasına entegrasyonunu kolaylaştırmayı amaçlayan programlar, iş fırsatları ve gerekli beceriler dahil olmak üzere her bir bölgenin kendine has koşullarını göz önünde bulundurmalıdır.**

Yapılan incelemeler her on sığınmacıdan birinin (yüzde 9) herhangi bir eğitim kursuna katıldığını göstermektedir. Ancak bu oran kadınlar ve iş sahibi olmayanlar arasında çok daha yüksektir (her iki grup için de yüzde 16). Bu durum hanenin diğer üyelerinin ve genellikle haneyi asıl geçindiren kişinin çalıştığı için eğitim kurslarına katılmadığı anlamına gelmektedir. **Sığınmacıların daha kendi kendilerine yetebilir olmalarını sağlayacak becerilere yatırım yapmalarını teşvik etmek için kuruluşlar eğitim kursların katılmanın getireceği fırsat maliyetini karşılamalıdır.** Karşılancak miktar hanelerin eğitim kursuna katılmak için feragat ettikleri geliri bütünüyle telafi etmeli ve düzenli aralıklarla hanelere ulaştırılmalıdır. Bu yapılmadığı takdirde eğitim kurslarına esas katılması gereken kişiler bu imkandan mahrum kalabilir ve sığınmacıların kendi kendine yetebilirliği istenen ölçüde sağlanamayabilir.

Türkçe dil seviyesi daha iyi olanların genç, daha iyi eğitilmiş ve Türkiye'de daha uzun süredir yaşayanlar olması şaşırtıcı değildir. Türkçesi iyi olan işsiz sığınmacılar, başlangıç düzeyinde Türkçe bilenlere göre iş aramaya daha meyillidir. Bu da Türkçe konuşabilmenin kişiye artı değer kattığı ve iş aramayı kolaylaştırdığına işaret etmektedir. Belki de bu sebeple Türkçesi daha iyi olan sığınmacılar iş sahibi olmaya ve biraz daha yüksek ücretle çalışmaya daha yatkındır. İş sahibi olmanın önündeki engeller

sorulduğunda katılımcıların neredeyse yarısı dil bilmemeyi vurgulamış ve yüzde 60'lık bir kitle iş sahibi olmak için Türkçe dil kursu almak istediğini belirtmiştir. Ancak bu noktada da bölgeler arasında önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. Örneğin, İstanbul'daki sığınmacıların yüzde 74'ü dil bilmemeyi istihdamın önündeki ana engel olarak tanımlarken bu oran Mersin'de sadece yüzde 3'tür. Dil kursu almak isteyenlerin oranı da diğer bölgelere göre Batı illerinde çok daha yüksektir. Sonuç olarak, **Türkçe dil eğitimi sığınmacıların iş gücü piyasasına entegre edilmesi için gereken temel faaliyetlerden biri olmalıdır, ancak politika üretkenler dil eğitimi kaynaklarını iller arasında paylaştırırken bölgesel koşulları ve farklılıkları mutlaka gözlemelidir.**

Her beş sığınmacıdan biri (yüzde 21) hiç örgün eğitim almamıştır. Buna ek olarak yüzde 42'lik bir kitlenin de eğitim seviyesi ilköğretim düzeyindedir. Sığınmacıların çoğu Türkiye'ye gelmeden önce tekstil, ticari hizmetler ve tarım sektörlerinde çalışmıştır. Dolayısıyla Türkiye'deki sığınmacı nüfusunun eğitim ve beceri seviyesi genel olarak daha düşüktür. Türkiye'deki çoğu sığınmacı mevcut durumda vasıfsız işler, tekstil ve inşaat sektörlerinde çalışmaktadır. Öte yandan, uyruk ülkede edinilen becerilerin Türkiye'ye taşınmasında tutarlılık gözlemlenmektedir. Örneğin, önceden tekstil sektöründe çalışanların yüzde 72'si yine tekstil sektöründe, önceden ayakkabıcılık sektöründe çalışanların ise yüzde 60'ı yine aynı sektörde çalışmaktadır. Dolayısıyla farklı zanaatlara ilişkin birikim sahibi olmak sığınmacıların iş bulmasını kolaylaştırmıştır. Fakat beyaz yakalı çalışanların becerileri Türkiye'deki iş fırsatları kapsamına aktarılamamıştır. Bu durum iş eşleştirmeye (beceri sahibi ancak işsiz sığınmacıların tespit edilip mevcut boş pozisyonlara yerleştirilmesi) gerek duyulduğuna işaret etmektedir. Gereken bir diğer faaliyet ise beceri sahibi olmayan sığınmacıların (eğitim seviyesi hem düşük hem de yüksek olanların) eğitim kurslarına gitmelerinin ve işgücü piyasasının ihtiyaçlarına göre mesleki beceriler kazanmalarının sağlanmasıdır.

Sığınmacıların genelinin yüzde 16'sı işsizken bu oran kadınlarda iki katına çıkmaktadır. Ancak kadınların sadece yüzde 39'u iş aramaktadır. İş aramanın önündeki temel engel olarak da çocuk bakımına ilişkin sorumluluklarını vurgulamaktadırlar. İşsiz erkeklerin ise yüzde 55'i iş ararken iş aramamanın sebebi olarak da en çok çalışamayacak durumda olduklarını dile getirmektedirler. Bu veriler ışığında, **geçim kaynaklarına ilişkin programlar tasarlanırken çocuk bakımı ve engellilik durumu temel faktörler olarak değerlendirilmelidir. Şartsız yardım almaya devam edeceklerin önceliklendirilmesinde de bu verilerden faydalanılmalıdır.**

Anket sonuçları hiç eğitim almamış olanlarda ve yüksek öğrenim görmüş olanlarda çalışma oranının daha düşük olduğunu göstermektedir. En yüksek istihdam oranları orta grupta, ilk ve orta öğrenimini tamamlanmış olanlarda gözlemlenmektedir. Buna rağmen, okuma yazma bilenler ve üniversite diplomasına sahip olanlarda tam zamanlı çalışma oranı daha yüksektir. Bu da sürekli iş sahibi olmanın iki uç kesimde de yoğunlaştığını göstermektedir. Ayrıca, üniversite diploması olanlarda işsizlik oranının daha yüksek olmasına rağmen (yüzde 24; genel ortalama ise yüzde 16'dır) bu grupta çalışma izni olanların oranı daha yüksektir (yüzde 9; genel ortalama ise yüzde 3'tür). Bu da eğitim seviyesi yüksek olanların kayıtlı işgücü piyasasına daha rahat erişebildiğinin göstergesi olabilir. Türkiye'de sığınmacıların yoğun bir şekilde kayıtlı işgücü piyasasına entegre edilmesi pek mümkün değildir. Bu sebeple, **sığınmacıların kayıtlı işgücü piyasasına dahil edilmesi için hedefe yönelik gayret gösterilmelidir.**

Anketin geniş kapsamlı sonuçları, politikaların ve programların bulgulara dayanarak ve hedef gözeterek başarıya ulaşabileceğini ortaya koymaktadır. Türkiye'deki sığınmacıların çoğu düşük eğitim ve beceri seviyesine sahip olmakla birlikte bu açılarından bölgeler arasında büyük farklılıklar mevcuttur. Geçim kaynakları programları ilk olarak iş fırsatlarında belirleyici olan bölgesel ve durumsal faktörleri tespit etmeli ve faaliyetleri ona göre tasarlamalıdır. Bu faaliyetler doğru kişileri hedeflemeli ve geçmiş iş tecrübesini, uzmanlık alanlarını ve eğitim seviyesini hesaba katmalıdır. Dolayısıyla bu alanlarda

mevcut olan **verilerin geçim kaynakları programlarını tasarlayacak olanlarla paylaşılması elzemdir.** Veri paylaşımı, mevcut bulgu temelini genişletecek ve faaliyetlerin en yüksek etkiyi göstereceği alanları ve kişileri hedeflemesini sağlayacaktır. **İnsani yardım kuruluşları ve Türkiye Devleti, ortak amaç olan sığınmacıların daha kendi kendilerine yetebilir hale gelmelerini teşvik etmek amacıyla sınırlı kaynaklardan azami düzeyde yararlanılması için iş birliğini sürdürmelidir.**

EK A

Tablo 1

<u>il</u>	<u>il sıralaması</u>
İstanbul	1
Gaziantep	2
Şanlıurfa	3
Hatay	4
Ankara	5
Adana	6
Mersin	7
Bursa	8
İzmir	9
Konya	10
Kayseri	11
Kahramanmaraş	12
Kilis	13
Mardin	14
Kocaeli	15
Samsun	19
Van	54
Muş	65
Bitlis	68

İl sıralaması o ildeki SUY başvuru sahibi sayısına göre yapılmıştır.

Tablo 2

<u>İller</u>	<u>GK Anketi yararlanıcı</u>	<u>GK Anketi yararlanıcı %</u>	<u>GK Anketi yararlanıcı olmayan</u>	<u>GK Anketi yararlanıcı olmayan %</u>	<u>GK Anketi Toplam</u>	<u>SUY yararlanıcı %</u>	<u>SUY yararlanıcısı olmayan %</u>
ANKARA	186	%63.9	105	%36.1	291	%64.3	%35.7
BİTLİS	168	%55.3	136	%44.7	304	%58.9	%41.1
BURSA	29	%93.5	2	%6.5	31	%50.0	%50.0
GAZİANTEP	149	%48.7	157	%51.3	306	%45.7	%54.3
HATAY	184	%61.5	115	%38.5	299	%67.3	%32.7
İSTANBUL	187	%56.0	147	%44.0	334	%54.7	%45.3
İZMİR	159	%52.1	146	%47.9	305	%51.7	%48.3
KAHRAMANMARAŞ	200	%61.0	128	%39.0	328	%48.0	%52.0
KAYSERİ	182	%52.4	165	%47.6	347	%52.0	%48.0
KİLİS	170	%51.8	158	%48.2	328	%54.7	%45.3
KOCAELİ	156	%50.3	154	%49.7	310	%61.3	%38.7
KONYA	155	%48.0	168	%52.0	323	%48.4	%51.6
MARDİN	239	%72.0	93	%28.0	332	%58.7	%41.3
MERSİN	181	%54.8	149	%45.2	330	%54.9	%45.1
MUŞ	161	%50.0	161	%50.0	322	%50.9	%49.1
SAMSUN	38	%80.9	9	%19.1	47	%66.3	%33.7
ŞANLIURFA	171	%52.3	156	%47.7	327	%50.9	%49.1
VAN	186	%62.4	112	%37.6	298	%62.1	%37.9
	150	%88.2	20	%11.8	170	%45.1	%54.9

EK B: Meslek Kodları

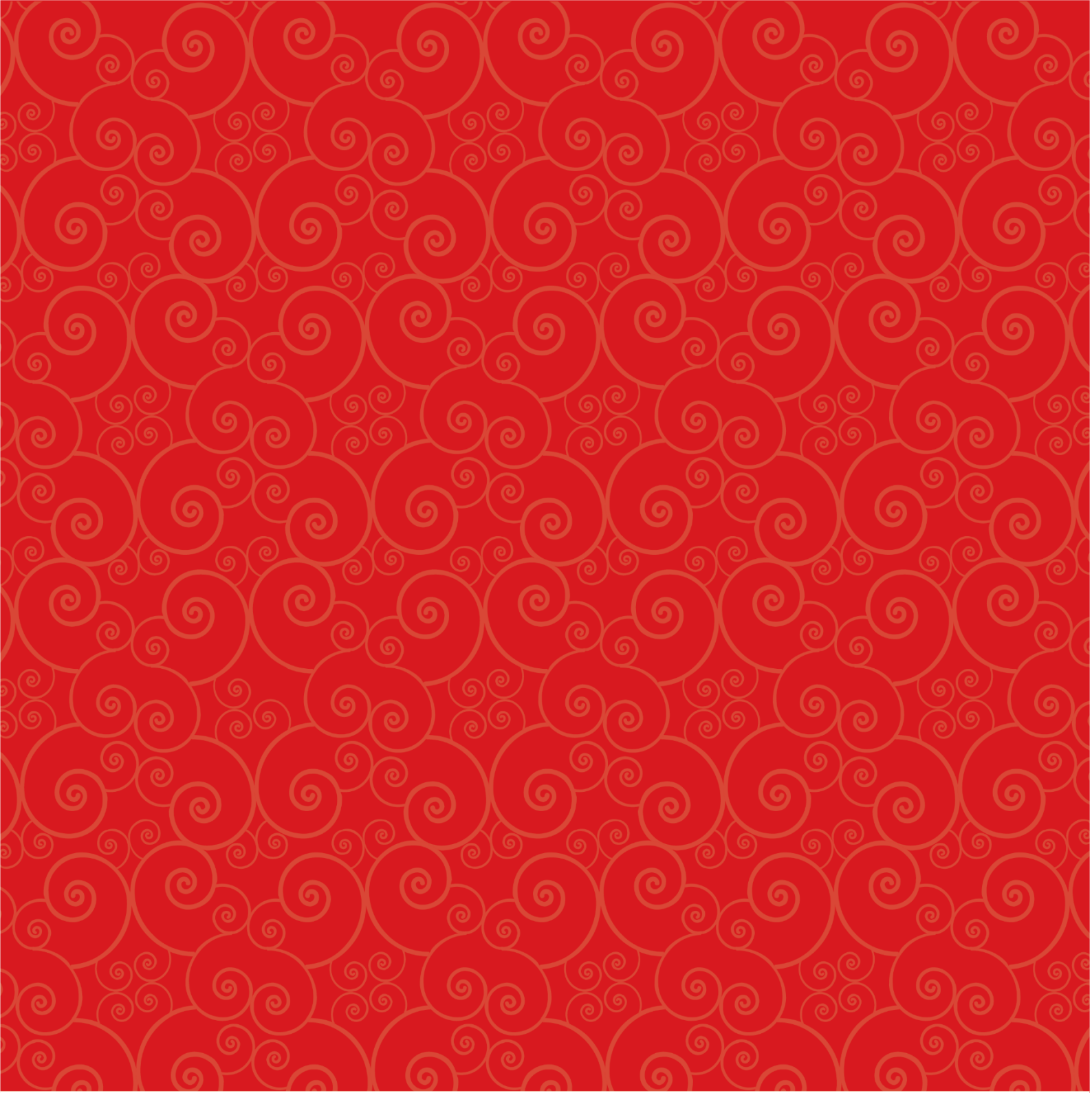
Anket için belirlenen meslek kategorilerini aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Ankete verilen cevapların her biri kategorilerden birine kaydedilmiştir. Bu sayede verileri daha iyi analiz ederek sığınmacıların istihdam edilebilirliği, sektörler, ücretler, çalışma günleri ve çalışma alışkanlıklarına ilişkin güvenilir bulgulara ulaşmak amaçlanmıştır.

Kategoriler, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) meslek gruplamalarına göre belirlenmiştir. ILO'nun sınıflandırması çalışanların becerilerine göre ayrılmıştır: Türkiye'deki sığınmacıların çoğu düşük ve orta düzey beceri sahibi olarak nitelenmektedir. Verilen cevapların ilk incelemesi cevapların büyük oranda birbirini tekrar ettiğini göstermiştir. Bu da ILO kategorilerinin verilerle uyumlu olduğuna işaret etmektedir.

Ankete verilen cevaplara göre 17 meslek kategorisi belirlenmiştir. Bu kategorizasyon meslekler arasındaki benzerliklere ve tematik sınıflandırmalara göre yapılmıştır.

- 1) **Tarım:** Bahçivanlık, meyve toplayıcılığı, mikro bahçe işleri, seracılık gibi toprakla alakalı her iş kolu bu kategoriye girmektedir.
- 2) **İnşaat:** Şantiyede yapılan tüm işlerdir. İnşaat işçiliği, sıvacılık, duvar ustalığı, şantiyede gündelik işçilik ve katılımcının şantiyede çalıştığını ifade etmesi de bu kategoriye girmektedir.
- 3) **İmalat:** Fabrikada üretimde/montaj hattında yerine getirilen işleri niteler. Kişi üretimi sıfırdan kendisi üstlenmemekte, sürecin aşamalarından birini yerine getirmektedir.
- 4) **Tekstil:** Kıyafet, aksesuar ve ayakkabı üretimi yapan bir terhanede, tekstil atölyesinde veya başka bir atölyede yapılan işlerdir. Üretilen ürünlerin tekstil sektörüyle bağlantılı olması gerekir.
- 5) **Ustalık:** Karmaşık makineler olmadan belli aletlerle yapılan tamircilik, oto tamirciliği, demircilik, tesisatçılık, elektrikçilik, vb. işlerdir.
- 6) **Beceri gerektiren zanaatlar:** Belirli makineler kullanılarak yapılan zanaatlardır. Bu işler ustalık işlerinden daha fazla incelik ve eğitim gerektiren işler olarak kabul edilmektedir.
- 7) **Beceri gerektiren hizmetler:** Sosyal beceriler de dahil olmak üzere belirli ölçüde beceri sahibi olmayı, önceden eğitim almış olmayı ve ustabaşı olarak çalışmış olmayı gerektiren işleri içerir: kuaför, sözlü tercüman, satış uzmanı, fotoğrafçı, aşçı, aşçı yardımcısı, ev işleri yapanlar, vb. Fırıncılık da belirli ölçüde sosyal beceri gerektirdiği için fırıncılar da bu kategoride değerlendirilmektedir.
- 8) **Konuk ağırlama hizmetleri:** Bu kategorideki işler hizmet sektörüne dahil olmakla birlikte karşılama sektörüyle bağlantılıdır. Takım arkadaşlarına destek olmayı ve müşteriyle birebir muhatap olmayı gerektiren garsonluk, tur rehberliği gibi işleri nitelemektedir.
- 9) **Ticari hizmetler/Hizmet sektörü:** Hizmet sektörüyle bağlantılı işlerdir. Ticari amaç gözeterek son ürün üretip satmayı içerir: esnafılık, şoförlük, araba yıkama, manavcılık, güvenlik, vb.
- 10) **Eğitim:** Her türlü eğitimle ilgili işi niteler: okul öğretmenliği, Arapça öğretmenliği, vb.
- 11) **Vasıfsız işler:** Ağır iş veya fiziksel efor sarf etmeyi gerektiren işlerdir. İnşaat alanında çok fazla veri olduğu için inşaat işleri ayrı kategoride değerlendirilmektedir. Temizlik işçileri, kağıt toplayıcıları, hamallar, su taşıyıcılar ve sokak satıcıları bu kategoriye girmektedir.
- 12) **Masabaşı işler:** Uyruk ülkede nitelikli işlerde çalışan kişileri niteler. Uyruk ülkede bu alanda sahip olunan becerilerin Türkiye'de istihdama aktarılamaması konusunda bilgi sahibi olmak amacıyla bu kategori oluşturulmuştur. Satış işleri bu kategorinin dışındadır.

- 13) Hayvancılık:** Tarım ve hayvancılıkla ilgili verileri birbirinden ayırmak için bu kategori tarımdan bağımsızdır. Burada amaç tarımdaki mevsimselliğin etkisini ölçmektir. Mandıra işçiliği, çobanlık, vb. işlerdir.
- 14) Evde istihdam:** Mahalle kuaförleri gibi evlerde yapılan işleri niteler. Örgü ve diğer el işlerinin yapılıp satılması bu kategoridedir.
- 15) Girişimcilik:** Kendi işinin sahibi olan, başka insanlar için iş yaratan, vb. girişimcilik faaliyetleriyle uğraşan kişileri niteler.
- 16) Ayakkabıcılık:** Ayakkabı üretimiyle uğraşan kişileri niteler. Bu kategori imalattan ayrı tutulmuştur, çünkü mesleğini ayakkabı üretimi olarak niteleyen çok sayıda katılımcı vardır.

Türk Kızılay & Dünya Gıda Programı